

**ЗАПОВІТ
ПРЕДКІВ**

**ODKAZ
PREDKOV**

СОЮЗ РУСИНИВ, УКРАЇНЦІВ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Микола Мушинка

ЗАПОВІТ ПРЕДКІВ

**40 РОКІВ СВЯТА
КУЛЬТУРИ РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ
СЛОВАЧЧИНИ**

СОЮЗ РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
ПРЯШІВ
1994

Mykola Muška

ODKAZ PREDKOV

**40 ROKOV SLÁVNOSTÍ
KULTÚRY RUSÍNŮV-UKRAJINCŮV
SLOVENSKA**

ZVÄZ RUSÍNŮV-UKRAJINCŮV SLOVENSKEJ REPUBLIKY
PREŠOV
1994

ISBN 80–85137–09–7

*Фотографії з архівів
Державного музею українсько-руської культури
та Союзу русинів-українців Словацької Республіки*

© Микола Мушинка

© Союз русинів-українців Словацької Республіки, 1994

Коли говорити про успіхи русинів-українців на ділянці культури за останніх сорок років (а вони незаперечні), то на одне з перших місць слід поставити **Свято культури русинів-українців Словаччини**¹, бо ні українські книжки, ні газети, ні журнали, ні театр, ні музей, ні кафедра, ні науково-дослідні інститути в справі масової пропаганди самобутньої народної культури цієї невеличкої національної групи не зробили стільки, як цей оригінальний фестиваль. До певної міри в справі пропаганди народної культури русинів-українців свидницькому фестивалю може конкурувати хіба пряшівське радіомовлення, але й у його програмах передачі із Свидника займали і досі займають центральне місце. Кращі пісні і навіть цілі програми, що прозвучали зі сцени свидницького амфітеатру за сорок років посередництвом пряшівського радіо (в останні роки і кошицького телебачення), набули загального розповсюдження і стали явищем масової культури не лише серед русинів-українців, але й серед словаків.

Якщо взяти до уваги, що кожне свидницьке Свято відвідало в середньому 25 тисяч людей (бували свята і з сорокатисячною публікою), а на сцені виступило в середньому 1250 співаків і танцюристів, то за сорок років програму Свята бачило мільйон глядачів, а 50 тисяч людей виступило на сцені. Такою кількістю глядачів та виступаючих і таким довгим періодом існування може похвалитися небагато фольклорних фестивалів у світі; в Чехословаччині лише два (Стражниця і Виходна), а в Україні - жоден.

¹ Свидницький фестиваль за сорок років кілька разів міняв свою назву: Огляд народної творчості і художньої самодіяльності українського населення Чехословаччини (1955), Фестиваль народної художньої самодіяльності українських трудящих Східної Словаччини (1956), Свято пісні і танцю українського населення Східної Словаччини (1958-1960), Свято пісні і танцю українського населення ЧССР (1961-1976), Свято культури українських трудящих ЧССР (1977-1989), Свято культури русинів-українців ЧСФР (1990-1992), Свято культури русинів-українців Словаччини (від 1993 р.).

Слід додати, що зі Святом пов'язано багато інших культурних акцій: етнографічних та образотворчих виставок, семінарів, наукових конференцій і т.п. До підготовки свят, крім головного організатора - Союзу русинів-українців Словацької Республіки (до 1990 року - КСУТ), залучено чимало інших співорганізаторів: Національний центр культури в Братиславі, Крайовий національний комітет у Кошицях, майже всі культурно-освітні організації Свидницького округу, Державний музей українсько-руської культури у Свиднику, періодичну пресу, радіо, телебачення.

На кожному святі, крім місцевих колективів, виступає по кілька гостювальних ансамблів з інших регіонів Словаччини, а теж із Чехії, України, Польщі, Югославії, Румунії, Угорщини, Росії, Литви, Естонії, Грузії, Західної Європи; час від часу навіть з-за океану. За сорок років у Свиднику виступило понад 150 закордонних та іншоетнічних колективів. Вони не лише суттєвим способом збагатили програму Свята, але й поширювали добру славу про нього у своїх країнах. Отже, свидницьке Свято культури русинів-українців Словаччини давно вийшло за рамки регіону Пряшівщини і має загальнодержавне, загальноукраїнське і навіть міжнародне значення. 40-річчя цього визначного фестивалю є вдячною нагодою для його глибшого освітлення.

Свято культури русинів-українців Словаччини не виникло на пустому місці. Вже з XIII-XIV століття в Карпатах влаштовувалися сільські забави на лоні природи - «між селами». Вони найчастіше були пов'язані з Русальними святами (Трійця, або Зелені свята). На них зустрічалася молодь кількох сільських общин і проводила розважальні ігри. Ці забави мали виразно еротичний характер, тому церква вела з ними постійну боротьбу, вважаючи їх «бісівськими грищами».

Від XV століття центральним святом русинів Пряшівщини став отпуст при монастирі отців василіянців у Красному Броді, влаштований теж під час Русальних свят. На ньому щороку сходилося кілька тисяч людей. В давній літературі краснобрідські отпусти виступають як «жіночі ярмарки», бо тут і справді під час кількаденної забави зав'язувалися контакти між хлопцями й дівчатами різних сіл, які кінчалися шлюбом, котрий прийняли тут же в монастирській церкві.

Король Фердинанд I у 1552 році окремим декретом заборонив цей «поганський звичай» у Красному Броді, однак він був настільки закорінений у народній традиції, що русини і не думали дотримувати заборону. Коли 1708 року королівські гайдуки силою забороняли закоханим парам вінчатися, розлучені парубки закидали гайдуків камінням, а коли ті замкнулися у церкві, запалили її. Так пише середньовічна хроніка². Подібні отпусти відбувалися на Буківській горі, в Лютині, Марія-Повчі та інших місцевостях.

В середині XIX століття в багатьох селах Пряшівщини виникли шкільні хори. Один з них - хор Михайла Старецького при сільській школі в Стащині влітку 1853 року з великим успіхом виступив у Пряшеві перед найвищими представниками Шариської жупи³. Подібні хори в той час були в Орябині, Ременинах та інших селах.

Від кінця XIX століття знамениті хорові колективи існували при Богословській та Учительській семінаріях у Пряшеві (керівники: Варфоломій Шаш, Іван Кизак, П. Петрик). Їх учасники згодом ставали засновниками й керівниками численних сільських хорів.

У міжвоєнний період найбільших успіхів досягли хори Олексія Сухого в селах Збудська Біла, Радвань та Окружний учительський хор в Меджилабірцях, заснований 1924 року. Останній давав багато концертів і поза межами Пряшівщини, а в 1933 році здійснив успішне турне по Чехії. Успішно працювали і сільські хори та оркестри у Вишній Полянці (Федір Рожек), Нижній Писаній (Степан Яворський), Калинові (Олександр Любимов), Чертіжному (Анна Остапчук, Василь Рудий, Степан Грицишак), Вишніх Чабинах (Ладислав Коленка), Меджилабірцях (Мирон Подгаєцький), Остурні (Іван Вавринчик), Легнаві (Варфоломій Баволяр), Руському (О. Шенкерик), Хмельовій (Юрій Цимбора, Василь Рудий), Габурі (Іван Гребеняр), Ольці (Степан Ковальчик), Пчолиному (Олексій Молчаній), Вишньому Мирошові (Юрій Цимбора), Вишній Полянці (Іван Пивоварник), Камйонці (Юрій Дудяк) та багатьох інших селах⁴. В основі репертуару цих колективів були загальноукраїнські та російські пісні. Місцевий репертуар вважався «другорядним» матеріалом і входив у програми цих колективів досить рідко.

Сільські хори й оркестри часто влаштовували стихійні регіональні огляди - **маяlesi**, майже завжди пов'язані з молодіжними забавами. Ці маяlesi виходили з давніх традицій зустрічей «межи селами» та відпустів.

Влітку 1933 року в Пряшеві відбулась перша «всенародна» маніфестація під назвою «**День руської культури**», в якій брало участь майже десять тисяч людей з різних кутків Пряшівщини. В рамках цього свята, яке сприяло піднесенню національної самосвідомості населення, було відкрито пам'ятник Олександрові Духновичу, засновано Общество імені Олександра Духновича з його відділами та читальнями в селах⁵.

2 Заклинський К. Нарис історії Краснобрідського монастиря. - Науковий збірник МУК у Свиднику. - Т.І. - Пряшів, 1965, - С. 48-49.

3 Рудловчак О. Забутий ювілей. - Дружно вперед. - 1963. - Ч. 12. - С. 16.

4 Любимов О. Пісня - наша супутниця. - В кн.: Народ співає. - Упорядник Ю. Бача. - Пряшів, 1965. - С. 5-23.

5 Дуфанец Ф. Общество ім. А. В. Духновича. - Зб. «Пряшевщина». - Прага, 1948. - С. 293-297.

Цю світлу традицію продовжили і **Дні руської культури у Пряшеві, Стропкові, Тополі** та інших місцевостях, влаштовані у перші післявоєнні роки (1946-1948). Їх організаторами були Українська Народна Рада Пряшівщини, Реферат українських шкіл та Союз Молоді Карпат. При останньому існував **Ансамбль пісні і танцю**, який здобув кілька перемог на загальнодержавних оглядах Чехословаччини, а в 1947 році репрезентував Пряшівщину на Всесвітньому фестивалі демократичної молоді у Празі, де здобув визнання найліпшого самодіяльного ансамблю Чехословаччини. І в його репертуарі переважали російські, загальноукраїнські та словацькі пісні і танці. Великою популярністю користалось народне весілля. Наприкінці 1947 року при місцевих організаціях СМК працювало вже 30 музично-співацьких ансамблів, а в 1948 році їх кількість зросла вдвічі (48 співацьких та 29 музичних)⁶. З диригентів хорових колективів початку післявоєнного періоду на перше місце слід поставити **Юрія Костюка, Юрія Цимбору, Олександра Любимова та Олексія Сухого**.

На початку 50-их років виникла єдина організація - **Культурний союз українських трудящих**, в програмі якого плекання народної художньої творчості займало провідне місце.

В лютому 1953 року в Меджилабірцях було засновано перший професіональний **Український ансамбль пісні і танцю** під керівництвом Юрія Костюка (хормейстр Ольга Дутко, хореограф Юрій Прохазка, диригент оркестру Олександр Любимов). Концерти цього ансамблю в значній мірі сприяли масовому заснуванню самодіяльних музично-співацько-танцювальних колективів в селах і містах Пряшівщини.

Щоб організаційно підхопити ці колективи, ЦК КСУТ та Відділ шкіл і культури Пряшівського КНК вирішив влаштувати **Перший Фестиваль народної творчості і художньої самодіяльності українського населення Чехословаччини** у Меджилабірцях за зразком існуючих вже фестивалів у Стражниці на Моравії та Виходній у Словаччині.

Першим ідею влаштування Фестивалю пісні і танцю в Меджилабірцях висунув Василь Капішовський від імені Культурно-освітнього відділу Української Народної Ради Пряшівщини. Ця ідея довго виношувалася. На початку 50-их років її підхопили уродженці Меджилабірщини Іван Мацинський та перший секретар ЦК КСУТ і заступник голови КНК у Пряшеві Михайло Кудзей, а також директор Українського радіомовлення в Пряшеві Андрій Рудловчак.

27 січня 1955 року Президія ЦК КСУТ ухвалила 13-членний підготовчий комітет фестивалю на чолі з **Василем Зозуляком**. До його складу входили: **Юрій Київський** (секретар), **Юрій Костюк, Ми-**

6 Союз молодежи Карпат. - Пряшев, 1949. - С. 16-17.

хайло Куречко, Михайло Дубай, Юрій Прохазка, Віктор Копчак та інші. Було обрано шість підготовчих комісій фестивалю. І комітет, і комісії від самого початку розгорнули активну діяльність, в результаті якої підготовка до цього Свята стала всенародною справою. На заклик ЦК КСУТ до участі у Першому фестивалі зголосилися 152 колективи⁷.

Фестиваль від самого початку був задуманий як **національне** Свято русинів-українців. Його головним завданням було сприяти розвиткові національних традицій місцевого українського населення та підвищувати його національну самосвідомість. «Програмові» заяви представників нинішньої антиукраїнської «Русинської оброди» про те, що «українізація» Пряшівщини була спрямована на знищення «русинських» народних традицій, побудовані на неправді і не мають під собою ніякого реального ґрунту. В офіційному документі, адресованому вищим органам, ЦК КСУТ отак характеризував мету першого фольклорного фестивалю у Меджилабірцях:

„Venovať zvýšenú pozornosť národnému uvedomeniu ukrajinského obyvateľstva, vzbudzovať v ňom pocit národnej hrdosti... Viesť ukrajinských pracujúcich k láske, k zachovaniu a ďalšiemu rozvíjaniu najkrajších elementov ľudovej umeleckej tvorivosti ako sú: ľudové piesne, miestne obyčaje, výtvarné majstrovstvo - výšivky, tkáčske výrobky, kroje, keramika, rezbárstvo a i.“

Ця мета супроводжувала і всі наступні фестивалі та супроводжує їх по цей день. Отже, те, що «Русинська оброда» лише збирається робити, КСУТ успішно робив від самого початку свого існування, а Союз русинів-українців Словацької Республіки робить досі.

Місцевим колективам народної художньої самодіяльності вже на початку 1955 року організатори фестивалю дали вказівку орієнтуватися на місцевий фольклор: «свадьбу, вечорниці-прядки, собітки, веснянки, сценки з народного життя вівчарів, з побуту лісорубів» і т.п. В листі до колективів, що зголосилися на фестиваль, була і така методична порада: «Згадані масові сцени, як свадьба, вечорниці та інші, треба підготувати з молоддю або дорослими з меншою або більшою обробкою - стилізацією. Наприклад, у нас водяться

⁷ Тут і далі користаюся фондом «Свята культури українців ЧССР» із Архіву Ради Союзу русинів-українців Словацької Республіки у Пряшеві. Цей фонд зразково упорядкований. Матеріали кожного Свята підшиті в окремому томі або й у двох томах. Вони здебільшого охоплюють первісні пропозиції, склади підготовчих комітетів, комісій, протоколи з їх засідань, лібретто і сценарії окремих програм, тексти конференсьє, ухвали окремих Свят вищими органами, бюлетені, друківані програми, плакати, заяви колективів з іменними списками всіх членів та планами їх розміщення в хатах навколишніх сіл, списки офіційних гостей, листування з колективами, вищими органами, співорганізаторами свят та запрошеними гостями; в деякі роки повні тексти пісень, що прозвучали зі сцени, заключні оцінки, списки переможців, вирізки з преси тощо. На підставі цих матеріалів можна було б написати окрему монографію про цю найвизначнішу подію в культурному житті русинів-українців Словаччини. На жаль, досі цими цінними матеріалами майже ніхто не користався, а всі підсумкові статті (чи навіть окремі книжки) писалися лише на підставі преси.

прекрасні звичаї на весіллі, яке в наших селах триває понад три дні. З цього фольклору треба вибрати найтипівіші, найкращі мотиви і сцени в скороченій формі (10-15 хвилин)».

В матеріалах Першого фестивалю немає жодної вказівки про те, що потрібно залучити до репертуару пісні про комуністичну партію, Леніна, визволення і т.п., а, навпаки, наголос ставиться на черпання репертуару з місцевих джерел.

Для пошвавлення діяльності сільських колективів були оголошені конкурси на кращу театральну виставу, пісню, танець, музику і навіть етнографічну фотографію та кінофільм - з преміями від 500 до 2000 крон.

Дату фестивалю було встановлено на 4-5 червня 1955 року, тобто на самі Русальні свята, чим організатори хотіли підкреслити його пов'язаність з русальними народними традиціями та знаменитими краснобрідськими отпусками.

Незаперечний успіх, з яким зустрілася підготовка Першого фестивалю, налякав вищі органи Словаччини. Вони вирішили придушити фестиваль в самому зародку. З цією метою 6 квітня 1955 року на Повереництві культури у Братиславі було скликано спеціальну нараду „vo veci usporiadania festivalu súborov a krúžkov ukrajinských pracujúcich v Prešovskom kraji“, яку вів визначний державний і політичний діяч Словаччини Евген Палашті. ЦК КСУТ на нараді представляв Михайло Дудяк, Крайовий комітет Чехословацької Спілки Молоді - Федір Бабин.

На нараді були піддані гострій критиці «націоналістичні» тенденції організаторів фестивалю, який ніби суперечить ідеям інтернаціоналізму, дружби народів і побудові соціалізму у Чехословаччині. Українським самодіяльним колективам, мовляв, ніхто не боронить брати участь в окружних, крайових, загальнословацьких та загальнодержавних фестивалях та оглядах, тож навіщо їм організувати свій національний фестиваль? В офіційному протоколі наради про це сказано отак:

„V diskusii jednoznačne sa konštatovalo, že festival ukrajinských súborov a krúžkov je v rozpore s celoštátnou súťažou, lebo ako je pripravovaný, je duplicitný, a čo je horšie, mohol by viesť do istej miery ku kultúrnej izolácii pracujúcich ukrajinskej národnosti od ostatných pracujúcich Prešovského kraja a práve nevedol by k upevneniu bratstva a priateľstva medzi ukrajínkymi, slovenskými i maďarskými pracujúcimi“.⁸

Прихильники фестивалю марно намагалися переконати учасників наради, що вони і не думають сепаруватися від інших національностей, а, навпаки, фестивалем хочуть відзначити десяти річницю

8 Záznam o porade na Povereníctve kultúry dňa 6.4.1955 vo veci usporiadania festivalu súborov a krúžkov ukrajinských pracujúcich v Prešovskom kraji, ч. 2. Перший огляд українських колективів. - Архів Ради СРУСР.

визволення Чехословаччини. Оскільки першим визволеним селом у Чехословаччині був Калинів у Меджилабірському окрузі, місцем проведення фестивалю було обрано Меджилабірці. Цей аргумент заподіяв на учасників, тому первісну постанову про заборону фестивалю було знято, а організаторам було доручено «переробити його концепцію» і „*namiesto festivalu usporiadať vystúpenie vďaka za oslobodenie k 10. výročiu*“.⁹

Дальшими пунктами резолюції наради скасовувалися конкурси, виключалися будь-які фінансові нагороди, а для зміцнення інтернаціоналізму організаторам було дано розпорядження залучити у програму виступи словацьких та угорських колективів. Щоб виступи пройшли на належному рівні, організаторам доручалося „*dať metodickú pomoc súborom*“.

На підставі цієї постанови при ЦК КСУТ було засновано методичний відділ НХТ з двома плаченими працівниками, який діє по цей день.

Вся «зміна концепції» полягала в тому, що слово «фестиваль» в назві було змінено словом «огляд», а до участі було запрошено словацький та угорський самодіяльні колективи.

Перший Огляд народної творчості і художньої самодіяльності українського населення Чехословаччини відбувся у Меджилабірцях у раніше встановленому терміні - **4-5 червня 1955 року**. В ньому брав участь 61 колектив: 25 співацьких, 19 танцювальних, 8 музичних та 9 драматичних, загальною кількістю понад 1500 людей. Переважали молодіжні колективи, наприклад, 100-членний хор Пряшівської Української педагогічної школи під керівництвом Юрія Костюка, але були й колективи, в яких виступали 70-80-річні діди та бабусі (Лівівська Гута, Вишня Полянка).

Для виступів було побудовано спеціальний амфітеатр. Перший день огляду притяг до Меджилаборець 4 тисячі глядачів, програму другого дня бачило вдвічі більше людей. Це було справжнє всенародне свято фольклору.

Найбільшою проблемою було переночування понад тисячі виступаючих із віддалених місцевостей. Тут на допомогу прийшли громадяни навколишніх сіл: сільрада в Габурі розмістила у сім'ях 170 людей, Видрань - 73, Калинів - 72, Борів - 66, Чертіжне - 65, Нягів - 54 і т.п. Розміщення виступаючих на нічліг в окремих сім'ях практикувалося аж до середини 70-их років.

Правда, молоді було не до снання, бо в ареалі амфітеатру до самого ранку проходило народне гуляння при кращих сільських музичних капелах. І тим огляд продовжив давні народні традиції.

Дводенну програму огляду було розподілено до чотирьох частин, що їх названо «естрадами». В суботу: «**Піонерська естрада**» та

9 Там же.

«Піонерська ватра» («костер»), неділю: «Естрада дорослих» та «Естрада дружби». Цей розподіл став основою і для наступних фестивалів.

Програма окремих «естрад» ще не становила окреме ціле. Підбір репертуару повністю залежав від інтерпретаторів. Переважали місцеві народні пісні і танці, які виконувались поряд із загальноукраїнськими, російськими, словацькими та чеськими. В молодіжних програмах теж переважали фольклорні твори. Колектив «Бескид» із Вишньої Полянки показав фрагменти весілля, молодь з Гуменного - великодні звичаї, хлопці й дівчата з Куримки та бабусі з Орябини - старовинні танці своїх сіл.

У школі та Будинку культури паралельно проходили змагання драмколективів, в яких виступали аматори із Габури (Василь Зозуляк «Екзекутор»), Крайньої Бистрої (Григорій Квітка-Основ'яненко «Сватання на Гончарівці»), Стащина (Ольга Кобилянська «Земля»), Збудського Рокитова (інсценація весілля), Нехваль-Полянки, Нягова, Орлова та інших сіл¹⁰. Отже, і в репертуарі драматичних колективів народна драма та п'єси місцевих авторів чергувалися із загальноукраїнською класикою.

Публіка була зачарована фестивалем. Найвищу оцінку давала йому і преса. «Огляд в Меджилабірцях з переконливою силою показав, яке величезне багатство фольклору мають українці Східної Словаччини», - з захопленням писав чеський хореограф Володимир Лібовицький.¹¹

Натомість Повереництво культури Словаччини зігнорувало це Свято, не пославши на нього навіть свого представника. І наперекір тому організатори добилися того, що це Свято не стало лише «одноразовою акцією» (як вимагало повереництво), а повторювалось щороку. Більше того, своїм успіхом воно здобуло характер українського національного фестивалю.

Від 1956 року місцем проведення **Фестивалю народної художньої самодіяльності українських трудящих Східної Словаччини** (таким була його офіційна назва) стало містечко Свидник під Дуклянським перевалом, де в 1944-45 роках відбувались найбільші бої за визволення Чехословаччини.

В II фестивалі у Свиднику 1956 року брали участь вже 72 колективи (30 піонерських, 8 середньошкільних, 16 сільської позашкільної молоді та 18 дорослих). Для їх виступів потрібно було побудувати новий амфітеатр, який постійно поширювався й удосконалювався. Свидницькі свята з кожним роком набували на силі і величі.

10 Ковач Ф. Аматорський народний театр на Пряшівщині. - В кн.: 15 років на службі народу. - Пряшів, 1966. - С. 83.

11 Дружно вперед, 1955. ч. 7.

На II фестивалі з великим успіхом виступали літні чоловіки й жінки з Рівного, Зубного, Цернини та Малого Липника з місцевими народними танцями, селяни із Шариського Ястраб'я представили на сцені місцеві вечорниці, орябинчани - тертя льону. Лауреатом фестивалю стали учні Гуменської восьмирічки із купальськими собітками.

І в програмі II фестивалю був огляд драматичних колективів. Він, однак, не знайшов підтримку публіки й організатори вирішили відступити від нього. В 1961 році КСУТ заснував спеціальний **Фестиваль драми і художнього слова імені Олександра Духновича** в Снині-Стащині, від 1969 р. в Меджилабірцях, який з успіхом діє по цей день. Від самого початку за його хід відповідає методист СРУСРу **Іван Бабин**.

Від III фестивалю 1957 року в програму було залучено й художнє слово, а саме вірш Тараса Шевченка, оповідання Івана Франка та Марка Вовчка. Вперше виступив зведений 500-членний хор під керівництвом Юрія Цимбори з пісню-баладою **«Коли мурували білу Маковицю»**. На Третьому фестивалі вперше представилися свидницькій публіці професіональний **Піддукланський український народний ансамбль** із Пряшева під керівництвом Юрія Костюка та **Закарпатський український народний хор** з Ужгорода під керівництвом Михайла Кречка. ПУНА був гостем і кожного наступного свята, Закарпатський народний хор - кількох з них. Ці два професіональні колективи значною мірою вплинули і на репертуар місцевих аматорських колективів. Їх пісні **«Серед села дичка»**, **«Тече вода каламутна»**, **«Гей гой, тилі-тилі-тилі»** та десятки інших - увійшли у репертуар жителів кожного села.

Ядром усіх трьох «естрад» Третього свидницького фестивалю і надалі залишався традиційний місцевий фольклор: «Конярська ніч» із Ублі, «Прядки» із Чирча, танець «Коломийка» із Лімного, коліскові пісні 67-річної Ганни Швець з Притулян, дует на сопілках братів Олекси і Сергія Петриків із Свидника.

На IV фестивалі 1958 року на сцені свидницького амфітеатру виступило вже 2416 осіб, з них 2015 членів 46 колективів з українських сіл Пряшівщини, решта виступаючих належала трьом словацьким і по одному чеському, угорському і польському колективам.

При підготовці ювілейного V Свята пісні і танцю українського населення Східної Словаччини, яке проходило в атмосфері посиленої колективізації сільського господарства, вищі партійні та державні органи вирішили спрямувати Свято на пропагацію ідеї колективізації. Гурткам художньої самодіяльності була дана зверху вказівка залучити у програму «сучасний фольклор», який би мав допомагати при завершенні процесу колективізації сільського господарства. На підставі цієї вказівки значна частина колективів приїхала до

Свидника з псевдофольклорними «артільними» піснями агітаційного характеру, складеними, здебільшого, керівниками колективів на мелодії народних пісень. Ці пісні були створені здебільшого за трафаретом протиставлення старого приватного способу життя, який вимагав тяжкої фізичної праці, з новим артільним способом життя, в якому всю роботу ніби будуть виконувати машини, а люди будуть лише співати, танцювати, веселитися і ... «щасливо жити»:

*Ші нам так не было, як тепер нам буде,
Бо у нашім селі друство ужек буде.
Уж і забудеме з руками робити,
Лем би довго жити, а ся веселити.
(Збудський Рокитів)¹².*

В тодішній політичній атмосфері переважна більшість українського населення, жорстоко випробуваного двома світовими війнами, безробіттям, політичною кризою 30-их років і післявоєнними злиднями, щиро вірила у «щасливе майбутнє», тому і виконавці, і публіка не сприймали ці пісні як штучні, а як свої народні. Жанр частушки став популярним і на Пряшівщині. Вони співалися і на сільських забавах, весіллях, тому їх залучення у програму свидницького фестивалю було цілком виправданим.

Інша справа, що, починаючи V Святом, організатори цими «новими соціалістичними піснями» намагалися у програмі Свята витіснити на задній план традиційний фольклор місцевого населення. Цьому мали послужити так звані «монтажі» - штучне поєднання

12 Для ілюстрації я наведу хоча б фрагменти деяких «артільних пісень» із фонду 5-го Свята, тексти яких зберігаються в Архіві СРУСР:

Ми друство не маме, лем буде мати,
Бо у дружстві буде ліпше газдовати.

Трактори, машини будуть помагати,
Жеби веце зерна до штату оддати.

А за тото зерно штат нам нагородит:
Кіно, електрику до села заводит. (Прикра)

У артїлі добре жити, весело робити,
Тяжку працю машинами можна всю зробити.
Правду цюю най не зможе ніхто повалити,
Што машина в сто раз більше зможе все зробити. (Фричка)

Хотять осадчане друство розширити,
Бо їм у тім дружстві буде ліпше жити.
Най сой сукромниці уж раз роздумають,
Най ступлят до дружства, а в'єдно газдуют. (Осадне)

В нашій Орябині всі живуть весело,
Бо уже в артїлі робить ціле село.

Ми робиме спільно, не так як даколи,
Бо працю за людей конають трактори. (Орябина)

Ани-м не мишила, ани-м не думала,
Же я того року бду в дружстві грабала.

Як бы-м не шпівала, хоц ем уж і стара,
Кедь ем шя тых добрых років дочекала. (Орябина)

Не смутьесь, дівчата, косачки купиме,
А у нашім селі друство заложиме.
Старий плуг шмариме, а трактор купиме,
А на тій роботі лем ся поділиме. (Збудський Рокитів)

традиційного фольклору із «сучасним» змістом. На П'ятому святі були це монтажні: «**Життя колись і сьогодні**» (Збудський Рокитів), «**Збір картоплі**» (Малий Липник), «**Збирання лісових плодів**» (Сабинів), «**Артільні грабачки**», «**Доплаткова забава**» (Убля), «**За артільне село**» («Маковиця» Свидник), «**Прикрашуємо наше село**» (Лімне). Були і спроби засобами балету інсценізувати політичні події: «**Чертіжнянсько-габурське заворушення**» (Габура), «**Ми за мир**» (Борів). Кожен з цих «монтажів» складався з двох частин: у першій зображувалась якась робота, подія або важке життя, в другій - радість і щастя. І саме ця друга «сучасна» частина представлялася засобами традиційного фольклору - народними піснями, танцями і музикою, так що і в цих, на перший погляд штучних «монтажах», все ж таки домінував традиційний фольклор, що заохочувало виконавців і не відраджувало публіку.

Подібна ситуація була і на VI Святі 1960 року, в програмі якого було 15 «монтажів»: «**Назустріч 15-річчю визволення**» (Свидник), «**Праця на мічурінському полі**» (Зубне, Київ), «**Почали жити по-новому**» (Камйонка), «**Політехнізація навчання**» (ОШ Гуменне) і тому подібне. Деякі колективи механічно залучили у свою програму репертуар українських радянських збірників, які в той час масово поширювалися в наших селах. Тексти конферансьє здебільшого були відірвані від програми колективів і неслися у патетичному дусі. Характерно, що на Шосте свято 1960 року шість колективів з власної ініціативи зголосили «**Пісню про Леніна**». Таким був політичний клімат.

VII Свято 1961 року було присвячене 40-річчю заснуванню КПЧ та 100-річчю від дня смерті Т. Г. Шевченка. Перший ювілей було відзначено серією «монтажів», «Кантатою про партію» у виконанні об'єднаного хору та цілим рядом інших виступів; другий - віршем Івана Мацинського «Кобзар» у виконанні Параски Дзубак із Бардієва.

VII Свято було кульмінацією штучного псевдофольклору, на що було вказано і в пресі, тому при організації наступного Свята колективам була дана вказівка повернутися до народних джерел. І справді, на Восьмому святі 1962 року, яке проходило паралельно у Свиднику та Меджилабірцях (цей прийом не виправдав себе і більше не повторювався), основною стала програма автентичного фольклору «**Маковиця співає**». Та і в двох других «естрадах» - «**За нову соціалістичну людину**» та «**Піонерська естрада**» переважали фольклорні виступи, наперекір їх «політичним» назвам («Радісна весна», «Піонерська присяга», «Вітаємо бригаду XII з'їзду КПЧ», «Наша мета - комунізм», «Доярки», «Ігри в космонавтів», «Щасливе дитинство» тощо). Саме місцевий фольклор викликав найбільше захоплення публіки. Він притяг у свидницький амфітеатр найбільше глядачів. Це констатувалося і в офіційному звіті про

хід Восьмого свята, який закінчувався таким висновком: «У програму майбутніх свят буде треба в більшій мірі залучити обрядові хороводи, пісні та звичаї, веснянки, молодіжні ігри та розваги, як Русалля, Палення собітки, Івана Купала, зимові вечорниці, різдвяні ігри, весілля та інші. Напрошується і естрада «Рік у нашому селі». До підготовки свят треба залучити всіх наших фольклористів, музикантів та хореографів».

Цей висновок знайшов всебічну підтримку і, починаючи 1963 роком, святам було повернено їх фольклорний характер. Найуспішнішими колективами Дев'ятого свята були молодіжні колективи із Остурні, Нижнього Мирошова та Камйонки.

Ювілейне X Свято було присвячене двом ювілеям: 150-річчю від дня народження Тараса Шевченка та 15-річчю заснування піонерської організації. Перший ювілей було відзначено програмою «**Та соловейко не затих**», в якій 450-членний об'єднаний хор заспівав пісню «**Реве та стогне Дніпр широкий**», а учениця Дарина Дулеба зачитала вірша «**Якби ви знали, паничі**». В обидвох програмах переважав місцевий фольклор. Від імені державної та партійної делегації ювілейне свято привітав **Олександр Дубчек**. До Свята було видано окрему публікацію «Народ співає», упорядковану Юрієм Бачею.

На XI Святі 1966 року в перший день головною була програма «**Рік у селі**», присвячена календарним та сімейно-побутовим звичаям та обрядам (сценарій Юрія Цимбори). Фольклорний характер мала і недільна молодіжна програма. Відкриваючи Свято, Василь Капішовський заявив: «Ініціатори і організатори Першого свята, яке відбулося у 1955 році, може і не підозрівали, що закладають фундаменти такої традиції, яка дала величезний поштовх до розвитку народної художньої самодіяльності».¹³

На XIII Святі 1967 року програма місцевого фольклору «З народної студенки» була вже центральною. В ній виступили 22 фольклорні колективи. Традиція «Народної студенки» продовжувалася і в наступні роки.

Від X до XX Свята концепція свят, по суті, не мінялася. Кожне мало три стержневі програми: **молодіжну, фольклорну** та «**Естраду дружби**». Інколи до них долучалася ще програма біля ватри, поєднана із зустріччю з учасниками національно-визвольної боротьби, програма модерної музики, виступи хорових колективів тощо.

13 Ось як на 6-му Святі було представлено «монтаж» Габурського колективу «Почали жити по-новому»: «Музично-співацько-танцювальний колектив Габурської школи своїм художнім виступом передає полум'яний привіт народам великого Радянського Союзу, нашому визволителю, прапороносцю миру і щастя трудящих Землі. Привіт тобі, квітуча Країно Рад! Спасибі тобі за Леніна, за волю, за зорі, що освічують народам світу шлях до світлих вершин комунізму!»

Кожне свято було приурочене якійсь політичній події (такою була практика на всіх фестивалях Чехословаччини), найчастіше річниці визволення Чехословаччини від фашизму (8 разів), Словацькому національному повстанню, Карпато-Дуклянській операції, заснуванню КПЧ, Жовтневій революції 1917 року, Лютневим подіям 1948 року, заснуванню піонерської організації, ювілею КСУТу тощо. Проте це приурочення було лише формальним і здебільшого обмежувалося промовою високого представника держави або комуністичної партії та двома-трьома виступами у кожній програмі, за якими слідували фольклорні виступи. Найулюбленишими були народні звичаї й обряди, головним чином, весілля, фрагменти якого не бракували на жодному святі. В дитячих програмах переважали різні ігри на лоні природи. Місцеві пісні та танці чергувалися із загальноукраїнськими, які ніхто не вважав чужими, як твердять нинішні сепаратисти.

Кульмінацією свідницьких свят можна вважати чотирнадцяте - 1968 року, в якому перед 40-тисячною публікою виступило 1800 учасників. Фольклорна програма «З народної студентки» на ньому закінчилася патріотичною піснею Олександра Духновича «**Я русин був, єсьм і буду**», яку разом із зведеним колективом стоячи виконали всі глядачі. Багатотисячна публіка піднялась з місць і разом з об'єднаним хором співала пісню «**Рече та стогне Дніпр широкий**». Це була наочна демонстрація факту, що русини Пряшівщини належать до українського народу.

Складовою частиною XIV Свята був і науковий симпозіум «**Сучасна україністика у світі**», на якому було обрано підготовчий комітет Міжнародної асоціації україністики. Окупація Чехословаччини в серпні 1968 року перекреслила плани на заснування такої асоціації. Її було засновано лише через двадцять років, спочатку в Італії, а потім в Києві.

Основна частина головної недільної програми Свята 1971 року вперше транслювалася по телебаченні. З того часу і по цей день прямі передачі із Свідника (60-90 хвилин) транслюються щороку на всю країну. Інколи посередництвом «Інтервізії» вони потрапляють і у віддалені держави. У перші роки телевізійну програму формував штаб працівників кошицького телебачення. В неї майже завжди потрапляла «Естрада дружби», тобто чужі гостювальні колективи та професіональний Піддуклянський український народний ансамбль із Пряшева. Місцеві колективи на екрани телебачення не потрапляли, мовляв, вони не відповідають художнім критеріям телебачення. Виникала парадоксальна ситуація: Свято пісні і танцю **українців Словаччини** в телебаченні представляли пісні і танці словаків, чехів, угорців, румунів, поляків, грузинів, бурятів та інших народів, лиш час від часу ансамбль з України. Організаційний комітет протестував проти такої практики і добився того, що вже від

1975 року організатори самі формують телевізійні програми. Телепередачі зі Свидника мають велике значення для популяризації народної культури русинів-українців Словаччини. Майже кожен програму свята записує і передає в ефір Русько-українська редакція прашівського радіомовлення.

Майже до кожного ювілейного свята була приурочена наукова конференція.

З ХХ Святом була пов'язана наукова конференція «**До питань розвитку культури українського населення ЧССР**», на якій було нагороджено найактивніших діячів на ділянці народної художньої творчості. Портрет сімох з них було опубліковано в програмному бюлетені разом з короткими біографічними довідками про них. Були це: Юрій Костюк, Юрій Прохазка, Степан Біттнер, Іван Іванчо, Едуард Захаріяш, Андрій Куцер та Іван Стебіла.

Музей української культури у Свиднику підготував до ювілею тематичну виставку «20 років Свята», до якої було видано 200-сторінковий каталог (упорядник Іван Чижмар), грампластинку з найуспішнішими піснями та поштові картки з тематикою свят. У дальшому 20-літті музей щороку влаштовував спеціальні виставки для відвідувачів свят. Найуспішнішими були виставки: «**Народна архітектура українців Східної Словаччини**» (1976), «**Етнографічна тематика в творчості східнославацьких українських художників**» (1977), «**Народний одяг та вишивки**» (1979), «**Писанки**» (1983). Спеціальну виставку з каталогом (упорядник Іван Калиняк) було підготовлено і до 30 Свята (1984). Музей української культури систематично проводить ґрунтовну документацію кожного Свята, включно фото-, кіно- та відеодокументації.

Структура свидницьких свят, по суті, не міняється ні в другому двадцятиріччі (1975-1994). Правда, в 1977 році воно перетворилося із **Свята пісні і танцю** на **Свято культури**, яким воно, по суті, було від самого початку, бо складовою частиною програм свят були і виступи драмколективів, і виступи читців-декламаторів, і художні виставки.

Програма ХХІV Свята 1978 року розпочиналася вже у четвер оглядом драматичних колективів. Цей огляд ні на цей раз не виправдав себе, як не виправдали себе ні спроби відновлення змагання хорових колективів. Незважаючи на непоганий художній рівень цих змагань, публіка їх ігнорувала - вони проходили у напівпорожніх залах. Не виправдали себе ні маніфестаційні походи учасників перед трибуною з державними та політичними діячами. Зокрема в 70-их роках вони були штучними й організатори змушені були відступити від них.

Зате улюбленою стала програма вокально-інструментальних груп сучасної музики «**На крилах мелодій**», яка притягала зокрема мо-

лодь, а в 1974 році переросла у самостійний фестиваль такої ж назви у Стащині. Переможці стащинського фестивалю успішно виступили й у Свиднику, подібно як і лауреати бардіївської «Маковицької струни».

Первісне завдання свидницьких свят - виховувати національну гордість та свідомість русинів-українців - в умовах так званої «нормалізації» 70-х років було зведене до нуля. Так, в інструкціях підготовки свят рік у рік повторювалися трафаретні заклики: „Aktivizovať ukrajinské amatérske súbory k zvýšeniu ich ideovej úrovne a svojimi vystúpeniami s angažovaným programom obohacovať pokrokové myslenie ľudí, vychovávať ich v duchu socialistického vlastenectva a proletárskeho internacionalizmu a mobilizovať ich úsilie pri výstavbe rozvinutej socialistickej spoločnosti“.¹⁴

В чому мають полягати ці «ангажовані програми», які ніби повинні перетворити русинів-українців в «пролетарських інтернаціоналістів» та «соціалістичних патріотів», ніхто, по суті, не знав. Спроби створення таких «ангажованих» програм звичайно закінчувалися невдачею. Для ілюстрації я наведу лише один приклад. В 1978 році основна фольклорна програма «**Вітайте у нас**» була побудована у формі звітних зборів сільськогосподарської артїлі. Кожній із 14 фольклорних груп сценарист виділив роль артільної «ланки»: Курів став ланкою садоводів, Малий Липник - картоплеводів, Чертіжне - буряководів, Тихий Потік - лісових робітників, Великий Липник - сінокісців, Хмельова - доярок, Чирч - пастухів, Камйонка - зерновирощувачів і так далі. Кожна «ланка» звітувала голові артїлі про виконання і перевиконання плану на стільки і стільки процентів, а голова великодушно дозволив їй «забавитися». «Ланки» забавлялися по-народному: піснями, танцями і музикою. Накінець пряхівський «Карпатянин» затанцював «чардаш і артільні «дожинки» закінчилися. Отакі штучні програми не знайшли порозуміння ні у виступаючих, ні у публіки і, на щастя, повторювалися нечасто. Хід Свята і надалі йшов по лінії плекання автентичного фольклору, не «ангажованого» псевдофольклору.

Вже на XXVI Святі 1980 року було засновано нову фольклорну програму «**Квіти Батьківщини**». У 1985 році її було замінено програмою «**3 джерел наших предків**», яка існує досі. Це - програма автентичного фольклору, і кожного разу присвячена іншій, вузько спеціалізованій темі.

Фольклорні групи почали виникати в наших селах вже наприкінці 60-их років. Це були неформальні об'єднання любителів місцевих народних традицій, які у вільному часі збиралися у клубах чи будинках культури, щоб відновляти вже забуті місцеві народні пісні,

14 Звіт про підготовку XXVIII Свята 1982 р. - Архів СРУСР у Пряшеві.

танці і звичаї. Від фольклорних ансамблів вони відрізнялися більшою вільністю.

Від 1987 року для них було влаштовано ще одну фольклорну програму «**Скарби народу**», що відбувається у неділю на обід в Музеї народної архітектури над амфітеатром. Середовище музею просто неба створює для фольклорних груп атмосферу майже ідентичну з атмосферою сільського середовища. Тут виступаючі не сковані ні обмеженим простором, ні мікрофонами, а свої виступи реалізують в сільській хаті, в корчмі, на дворі, на луці, на вулиці, або навіть в автентичній дерев'яній церкві. І часу мають більше, ніж на сцені, бо в цілій програмі виступають лише дві-три фольклорні групи. Організацію цієї програми взяли на себе фахові працівники Державного музею українсько-руської культури (відповідальний Йосиф Вархол).

Як ми вже згадували, головним організатором свят був КСУТ. Від самого початку він надавав колективам НХТ посилену методичну допомогу, яку, крім штатних працівників КСУТу, спочатку виконували і члени професіонального **Піддукланського українського народного ансамблю** у Пряшеві. ПУНА від 1957 року був постійним учасником кожного свята. Його виступи до значної міри служили зразком для самодіяльних колективів.

Починаючи 1957 роком КСУТ майже щороку влаштовував курси для керівників самодіяльних колективів. Від 1960 року він видавав на допомогу гурткам НХТ «Репертуарний збірник», спочатку двічі, пізніше чотири рази на рік. На його сторінках, крім іншого, публікувалися пісні з мелодіями, описи танців і навіть сценарії окремих виступів. Ці збірники розсилалися колективам НХТ безплатно. До кінця 1989 року КСУТ видав 129 таких збірників. Крім того, він видав понад тринадцять збірників народних пісень з мелодіями та тринадцять методичних порадників для керівників колективів, які теж безплатно розсилалися гурткам НХТ.¹⁵

Кількість колективів народної художньої творчості в селах і містах Пряшівщини постійно зростала. В 1964 році їх було вже 237.¹⁶ Для них довелось організувати щорічні локальні фестивалі так звані «районні свята» - у Підгороді, Ублі, Уличу, Гаваї, Цернині, Кружльовій, Дубовій, Вишньому Мирошові, Ломному, Брусниці, Нижній Полянці, Біловежі, Кружльові, Чирчі, Порачу, Лютині та Баєрівцях. До Свидника могли потрапити лише лауреати цих районних свят. Їх програма була майже повністю побудована на місцевому фольклорі, з якого лише незначна частина могла потрапити на центральне свидницьке свято.

15 Їх бібліографію див.: Ковач А. 30 років Культурного союзу українських трудящих ЧССР. - Пряшів, 1982. - С. 63-69.

16 Капішовський В. За дальші могутні Свята. Дружно вперед, 1964. - ч. 7. - С. 4.

Щоб вийти з положення, КСУТ організував три нові фестивалі: 1967 року **Фестиваль фольклору русинів-українців** у Камійонці, у 1973 році фестиваль народної пісні «**Маковицька струна**» в Бардіїві та у 1974 році згадуваний вже конкурсний огляд вокально-інструментальних груп «**На крилах мелодій**» у Стащині. Перший є оглядом сільських фольклорних груп, другий - оглядом індивідуальних співаків: соло, дует і тріо, а третій - оглядом популярної музики. Всі три досі користаються великою популярністю як серед виступаючих, так і глядачів.

Від кінця 60-их років кожна програма повинна була готуватися за заздалегідь встановленим сценарієм. На жаль, цю вимогу можна було реалізувати лише при молодіжних і фольклорних програмах, оскільки з репертуаром гостювальних, зокрема закордонних колективів, організатори були обізнані лише в останньому моменті, як правило, в день їх виступу на сцені.

Слід сказати, що інколи гостювальні колективи в порівнянні з домашніми користалися значними «пільгами». Якщо місцевим колективам було надано для виступів не більше п'яти-шести хвилин, та гості одержали тричі або навіть у п'ять разів більше часу. Наприклад, у трьох головних програмах XXXI Свята, що тривали сім годин, автентичному фольклору русинів-українців було відведено одну годину, тоді як на шість дальших годин сцену свидницького амфітеатру було відведено гостям.¹⁷

Були спроби залучати до виготовлення сценаріїв і чужих спеціалістів, наприклад, хореографа Цірила Залешака із Братислави. Ні ці спроби, наперекір високим фінансовим затратам, великими успіхами не увінчалися. Кращими сценаристами виявилися люди, що безпосередньо співпрацювали з колективами НХТ, головним чином, методисти та співробітники КСУТу та СРУСРу: Андрій Каршко, Меланія Немцова, Андрій Куцер, Юрій Сенько та інші.

Значну роль в успіху окремих програм мали режисери, здебільшого режисери Пряшівського українського національного театру - Іван Іванчо, Ярослав Сисак, Йосиф Фельбаба та Наталія Мигальо. Режисуру деяких програм виконували самі автори сценаріїв: Йосиф Бакшай, Ладислав Бачинський, Микола Мушинка та інші.

В 1964 році зі Святом співпало відкриття постійної експозиції **Музею української культури** у Свиднику, працівники якого доклали чимало зусиль для збереження автентичного народного характеру цього оригінального фестивалю.

Організатори Свята посилену увагу приділяли не лише репертуару окремих колективів, але і їх народному вбранню, яке вже майже повністю вийшло із вжитку сільського населення. І його довелося

¹⁷ Я не зараховую туди суботню вечірню фольклорну програму, повністю присвячену автентичному фольклору.

наново реконструювати. Якщо у 50-их роках організатори толерантно ставилися до стилізованого одягу або одяжі з інших українських територій (типovими були українські шаровари), то у 60-их роках було виключено, щоб на сцену вийшов сільський колектив у чужому вбранні та взутті. Місцевий народний одяг став основою передумовою для участі у фестивалі. Час від часу влаштовувалися і спеціальні огляди народного одягу різних регіонів Пряшівщини, влучно названі «**оглядами тихої краси**».

Для музичного супроводу вимагалися народні музичні інструменти, однак не кожен колектив мав свою власну капелу. В перших роках переважали циганські смичкові капели. Було і кілька «білих» капел, з яких найулюбленішою була музична сім'я Гумеників із Нижнього Мирошова, в якій виступав старий батько з двома дорослими синами, зятем та невісткою-солісткою. Від 60-их років і в селах стала модною сучасна інструментальна музика, яка майже витиснула з побуту народні капели. Найчастішим супровідним інструментом сільських фольклорних колективів став акордеон.

Кращим колективам з різних державних фондів час від часу надавалася фінансова допомога для закуплення музичних інструментів і пошиття народних костюмів, що певною мірою стимулювало їх діяльність.

Свидницький фестиваль притягував публіку і в часі найбільшого політичного «застою», бо виступи окремих колективів проходили і справді на високому художньому рівні. Значно покращало технічне обладнання амфітеатру, зокрема його озвучення та вечірнє освітлення. Велику сцену було накрито, так що програма могла відбуватися і за несприятливої погоди.

Кожне Свято знаходило живий відгомін в українській пресі Словаччини. Далеко неповна бібліографія статей-репортажів про свидницькі свята за перших 20 років охоплює 593 позиції.¹⁸ Вже у 1958 році вийшла друком повість Федора Лазорика «Вік наш фестивальний» з тематикою свидницького Свята. Окремі публікації видано до 10-го¹⁹, 20-го²⁰, 25-го²¹ та 30-го²² свят.

До Свидника приїжджали наші земляки з різних кутків Чехословаччини, зокрема, з Праги, Острави, Карлових Варів, але й з-за кордону: США, Канади, Західної Європи, Югославії. Серед глядачів

18 Чижмар І. 25 років Свята культури українських трудящих ЧССР. - Пряшів, 1979. - С. 161-176.

19 Бача Ю. Народ співає. - Пряшів. 1965. - 230 с.

20 Чижмар І. 20 років фестивалю пісні і танцю українського населення ЧССР у Свиднику. - Пряшів, 1974. - С. 198.

21 Чижмар І. XXV років Свята культури українських трудящих ЧССР. - Пряшів, 1979. - 178 с.

22 Калиняк І. XXX років Свята культури українських трудящих ЧССР у Свиднику. - Пряшів, 1984. - С. 84.

значну кількість становили лемки з Польщі. Вони за зразком Свидника зорганізували свій власний фестиваль - «Лемківську ватру», спочатку у Бортному, пізніше у Ждині.

Люди від самого початку приїжджали і нині приїжджають до Свидника не лише заради програми, але й заради неповторної атмосфери. Тут можна було зустрітися з давніми друзями, встановити нові знайомства, заспівати собі при погарі пива чи чарці горілки, забувши про буденні турботи, та навіть купити дефіцитні товари, які привозили сюди торговці з різних міст.

Після вечірніх програм, інколи навіть під час них, влаштовувалися стихійні забави, на яких молодь танцювала і співала. Згодом програму було поповнено естрадою гумору, яку вели популярні «куми» Диня і Замішка із пряшівського радіомовлення, та вечірніми концертами сучасної музики, які притягували зокрема молодь.

Нині свидницькі фестивалі є не лише наймасовішим, але й найколективнішим явищем культури русинів-українців Словаччини. В підготовці кожного Свята беруть участь сотні людей, робота яких на перший погляд здається не дуже помітною. Це, в першу чергу, керівники колективів народної художньої творчості.

За сорок років на сцені свидницького амфітеатру виступило біля 300 колективів лише із сіл та міст Пряшівщини. Значну частину з них становили шкільні колективи, члени яких постійно мінялися. Колективи дорослих були більш стабільними, але й у них періоди активності чергувалися з періодами стагнації. Деякі з них, наприклад, «Бусівчан» із Нижнього Тваріжця, «Барвінок» із Камйонки діють без перерви повних сорок років.

До найуспішніших можна зарахувати такі колективи: «Верховина» з Меджилабірців (керівники Микола Фецура, Михайло Прокіпчак, Володимир Любимов), «Барвінок» та «Радість» із Камйонки (Степан Біттнер, Степан Зима, Ганна Ванчик), «Бусівчан» із Нижнього Тваріжця (Анна та Іван Цидилки), «Курівчан» із Курова (Марія та Іван Поповці), «Карпатянин» та «Весна» із Пряшева (Юрій Прохазка та Левко Довгович), «Удольчанка» та «Колос» з Удоля (Марія Фендя), «Буковина» із Радвані (Варфоломій Сотак), «Білянка» із Збудської Білої (Михайло Попович), «Газдораня» із Старини (Іван Стебіла, Андрій Каршко), «Молодість» та «Кам'яна» з Габури (Едуард Захаріаш, Анна Запотоцька), «Дзвіночок» з Малаго Липника (Марія Бартко), «Веснянка» із Стащина (Марія Грега), «Скалка» із Шамброна (Микола Бобульський), «Кичера» з Якуб'ян (Олена та Михайло Кундлі), «Порачан» з Порача (Олена Мацала), «Маковиця» із Свидника (Андрій Куцер, Іван Стебіла), «Чирчанка» із Чирча (Михайло Щербак) та десятки інших, зокрема шкільних колективів.

Кожен з них багато разів виступив на свидницькому святі та дав десятки концертів дома і за межами свого регіону.

В кожному з цих колективів працювали десятки любителів фольклору не заради слави, не заради грошей, а заради внутрішньої потреби зберегти і передати іншим багатство народної культури. Невеличкий фольклорний колектив «Курівчан» з нагоди 20-ліття своєї діяльності видав окрему публікацію, в якій наведено список всіх членів, що за двадцять років працювали у фольклорній групі - 143 імена. Серед них є артільники, робітники, техніки, інженери, урядовці, учителі, кухарки, офіціантки, кравчихи, автомеханіки, шофери, студенти. Деякі працювали в колективі від його заснування, інші - три, п'ять чи десять років. Всіх об'єднує любов до народної пісні, танцю, музики.²³ А такою є ситуація в усіх інших колективах.

Згідно із соціологічним дослідженням 1982 року, в якому брало участь 209 учнів української національності із пряшівських середніх шкіл у віці від 14 до 19 років, 84,2 проц. з них відвідує фольклорні фестивалі, причому 60,2 проц. відвідує їх систематично щороку. В анонімній анкеті 107 хлопців і дівчат (52,7 проц.) навело, що регулярно відвідують Свято культури у Свиднику, а 102 з них задоволені його програмою. Більше того, 72 опитуваних (37 проц.) самі були або є членами фольклорних колективів.²⁴ І цей факт свідчить про те, що свидницьке Свято має тривале місце не лише в житті дорослого населення, але й у побуті молоді, зокрема сільської.

Заслугу в успіху свят мають, в першу чергу, його організатори, головним чином - **Союз русинів-українців Словацької Республіки**. В останньому часі це - голова Ради СРУС Віктор Коваль, його заступник Мілан Бобак та завідувачий відділом НХТ Андрій Каршко. Останній готує програму Свята від 1973 року, вже понад чверть століття. З попередніх функціонерів КСУТу не можна не згадати голів підготовчих комітетів Свята Василя Зозуляка, Івана Гуменика, Михайла Данка, Федора Гулу, Василя Капішовського, Федора Ковача, Івана Панчуру та інших.

За точною статистикою Музею української культури у Свиднику, лише за перше двадцятиріччя зі 175 місцевими колективами, що виступили у Свиднику, працювало 369 керівників, диригентів та хореографів. Здебільшого всі три функції виконувала одна людина.²⁵

Протягом наступних п'яти років кількість керівників, диригентів та хореографів зросла лише на 378 чоловік²⁶, що свідчить про стабільність керівних кадрів. За дальше п'ятиріччя цей список попов-

23 Репертуарний збірник. Упорядник М. Мушинка. Пряшів, 1989. - № 3. - 72 с.

24 Mušinka M. Miesto folklóru v živote ukrajinskej mládeže východného Slovenska. - Múzeum a súčasnosť. - Roztoky u Prahy, 1986. - С. 9. - S. 220.

25 Точні списки див.: І. Чижмар. 20 років Свята культури українських трудящих ЧССР. Пряшів, 1975. - С. 161-173.

26 Чижмар І. 25 років Свята культури українських трудящих ЧССР. Пряшів, 1979. - С. 45-53.

нився 79 новими іменами - на 457.²⁷ За останнє десятиріччя в мене статистичних даних немає; передбачаю, що до вищенаведених списків прибуло не менше сотні нових імен. Отже, за сорок років з колективами народної художньої самодіяльності русинів-українців Пряшівщини, які потрапили на фестиваль до Свидника, працювало понад 550 людей. Дальші сотні любителів фольклору працювало в підготовчих комісіях цих комітетів (програмній, фінансовій, пропагандійній, нічліжній, транспортній, харчовій, санітарній, пресовій, інформаційній та інших), сценаристами й режисерами окремих програм, інспіцієнтами, техніками тощо. Таж до кожного Свята потрібно було не лише підготувати виступи, але й своєчасно видати плакати, пропагандійні листівки, надрукувати програмний бюлетень, звести до Свидника (єдиного окружного міста у Чехословаччині, що не має залізничного сполучення) тисячі людей, подбати про їх харчування, нічліг, з виступаючими провести проби. Все це вимагало і досі вимагає неабиякі зусилля. А вся ця велика робота лежала на плечах чотирьох (в останньому часі лише двох: Андрій Каршко та Ігор Крета, працівників відділу народної художньої творчості СРУСР (раніше КСУТ), які, крім свидницького Свята, завантажені ще масою інших обов'язків. Разом з методистом для драмколективів Іваном Бабином вони щороку дають колективам 400-450 методичних консультацій, з того повну третину по суботах і неділях. А в 1993 році на Пряшівщині діяло 162 колективи НХТ: 17 хорових, 22 дитячих, 72 фольклорно-співацьких, 20 вокально-інструментальних та 27 драматичних.

Та цей невеличкий колектив методистів, що ним керує заступник голови Мілан Бобак, ні в якому разі не зміг би успішно підготувати фестиваль без широкого колективу добровільних співробітників. А слід підкреслити, що ні колективи за виступи, ні керівники за підготовку програм, ні члени оргкомітету, ні інші добровільні співробітники за свою роботу не одержували жодного гонорару. Всі вони робили це з любові до традиції своїх предків, з любові до народної пісні, танцю, музики, звичаїв і обрядів... З побоювання, щоб ця дорогоцінна спадщина не пропала, не згубилася у вирі сучасної модерної цивілізації.

В сучасності національне і культурне життя русинів-українців Словаччини переживає значну кризу, викликану прагненням поділити цю невеличку національну групу, яка століттями зберігала і плекала свою народну культуру, на два табори - русинів і українців. Свидницьке Свято поки що не піддалося цій кризі. Воно і надалі має своїх уболівальників як з боку виступаючих, так і з боку глядачів і в повній силі вступає у своє п'яте десятиліття.

27 Калиняк І. 30 років Свята культури українських трудящих ЧССР у Свиднику. Пряшів, 1984. - С. 31-39.

Сорокарічний ювілей^{*}

Культмінацією дотеперішнього розвитку народної художньої творчості на Пряшівщині було ювілейне 40 Свято культури русинів-українців Словаччини, яке відбулося 17-19 червня 1994 р. Його головним організатором був Союз русинів-українців Словацької Республіки, співорганізаторами Державний музей українсько-руської культури у Свиднику, Русько-українська редакція Словацького радіо у Пряшеві та майже всі громадські й культурно-освітні установи Свидника.

Ювілейне Свято культури русинів-українців знайшло позитивну оцінку не лише на сторінках пряшівської української преси та у словацьких засобах масової інформації, але й у газетах і журналах України, Чехії, Польщі, Румунії, Сербії, Хорватії, Західної Європи, США, Канади тощо.

Вже на початку 1994 року було створено 18-членний підготовчий комітет Свята, очолюваний головою Ради СРУСР Віктором Ковалем. До його складу увійшли керівники усіх співорганізаторських установ. Тоді ж було створено і вісім робочих комісій Свята: організаційну (голова Г. Чаварга), програмну (А. Каршко), агітаційно-пропагандистську (М. Бобак), технічну (М. Бартко), упорядницьку (М. Ондош), транспортну (П. Оляяр), харчову (А. Євік) та фінансову (Г. Сакала). Кожна з них відвела немалу роботу. Однак основний тягар підготовки Свята лежав на плечах працівників СРУСР (М. Бобак, А. Каршко та І. Крета), які в цій справі мають багаторічний досвід. Вони зрозуміли сорокове Свято не лише як явище культури, але і як політичну акцію, яка може вплинути на майбутній розвиток русько-української національної меншини у Словаччині.

Ось як бачить значення Свята голова Ради СРУСР Віктор Коваль: «Свято культури русинів-українців у Свиднику - це не лише зустріч із фольклором... Це ще один спосіб контакту зі світом, нагода зая-

^{*} З технічних причин дану публікацію не вдалося видати до 40 Свята. Оскільки вона виходить із запізненням, ми попросили її автора залучити до неї і огляд ювілейного 40 Свята. **Редакція.**

вити про себе, викресати з людей гордість за своє. Зараз насправді не час впадати у сентиментальність, бо життя диктує дуже тверді умови, і не тільки в соціальному плані. Тому й у ці урочисті хвилини треба відверто сказати, що безнаціональної культури немає. Немає і не може бути».

Отже, Свято від самого початку було задумане не лише як вузько регіональна імпреза, але як акція загальноукраїнського значення. Подібно як перше, і сорокове Свято проходило під знаком гордості населення за свої пісні, танці, звичаї і свою національну культуру.

Сорокове Свято розпочалося у п'ятницю, 17 червня, дводенною міжнародною науковою конференцією «Актуальні проблеми дослідження народної культури русинів-українців Словаччини», що проходила в залі засідань Свидницького музею. В роботі конференції взяло участь понад 60 науковців із шістьох країн. Було зачитано 24 доповіді про життя і багатогранну творчість Володимира Січинського (100-літтю від народження якого конференцію було приурочено), про результати досліджень народної культури нашого регіону на ділянці народознавства та про найактуальніші проблеми цих досліджень. Про Січинського, крім автора цих рядків, говорили: Микола Чабан із Січеслава (Дніпропетровська), Петро Баб'як та Ярослав Тарас із Львова, Любов Бабота та Йосиф Шелепець із Пряшева. В рамках конференції її учасники відвідали дерев'яну церкву Покрови Богородиці в Нижньому Комарнику, побудовану за проектом В. Січинського у 1938 році. Цікавими були доповіді про актуальні проблеми народознавства Єржі Чайковського із Сянока, Володимира Пасічника та Марії Маєрчик зі Львова, Марти Пастерікової із Братислави, Мирона Жироша з Нового Саду, пряшівських та свидницьких науковців. З великим зацікавленням учасники конференції заслухали виступ Надзвичайного і Повноважного Посла України у Словацькій Республіці Петра Сардачука.

Державний музей українсько-руської культури підготував до Свята виставку картин визначного українського художника Олекси Новаківського (1879-1935) із приватної колекції Миколи Мушинки.

Після закінчення конференції відбувся актив, на якому заступник голови Ради СРУСР Мілан Бобак зробив підсумки 40-річного розвитку свидницьких свят. Тут же було нагороджено похвальними грамотами найактивніших керівників колективів народної художньої творчості.

Після урочистого покладання вінків до пам'ятників чехословацьким та радянським воїнам розпочалася фестивальна частина Свята культури.

Свято в суботу відкрив приматор Свидника Карол Калинак. У неділю до учасників і гостей Свята звернувся голова Ради СРУСР Віктор Коваль. Від імені найвищих державних органів Словаччини

учасників Свята привітали: перший заступник голови Національної Ради СР Петер Вайс та заступник голови Уряду СР Роман Ковач. Серед закордонних гостей Свята була і делегація товариства «Україна» (очолена Станіславом Лазебником), представники українських організацій Польщі, Румунії, Хорватії, США та Канади.

Перша суботня програма «З дитячої кринички» (автори Ігор Крета та Анна Кийовська, конферансьє Ольга Балла) вже за традицією належала молодому поколінню. Виступило в ній 15 найуспішніших шкільних колективів останніх десятиох свят. Отже, були це «Спогади» (програма так і називалася) на минулі свята культури. Перед очима майже п'яти тисяч глядачів, наперекір дощаній погоді, проходили великодні хороводи (Гуменне, Меджилабірці, Кальна Розтока), «обливачки» (Бардіїв), дитячі ігри (Свидник, Шариський Щавник), пастуші ігри (Стащинська Розтока, Убля, Орябина), гра на нянька і мамку (Нижній Тварожець) та грабання сіна (Шариське Ястраб'є). Отже, це був цілорічний цикл дитячого фольклору.

Цій програмі організатори приділяють посилену увагу, бо вона часто буває першим контактом дитини з народною творчістю і якщо цей контакт є позитивним (а оплески багатотисячної публіки це стверджують), дитина полюбить фольклор на все життя. Хоч в мене немає точних статистичних даних, можу ствердити, що переважна більшість членів колективів дорослих, що виступали у цього-річних програмах ювілейного Свята, починали свої виступи в дитячих програмах попередніх свят.

Сценаристом, режисером і конферансьє другої програми - «На народну ноту» був соліст Піддуклянського українського народного ансамблю у Пряшеві (нині - «Пульс») Рудольф Смотер. Це - словак, який полюбив і засвоїв українську літературну мову та місцеву лемківську говірку і який вже майже 40 років пропагує українські пісні, головним чином, пісні русинів-українців Словаччини. В його репертуарі понад триста таких пісень. На цей раз він представив глядачам три музичні народні капели з невеличкими співацькими групами: «Бусівчан» із Нижнього Тваріжця, «Маковицький голос» із Свидника та «Колос» із Удоля. Це - останні залишки колись дуже популярних музичних капел. Ще не так давно (30-50 років тому) отакі капели (скрипка, контрабас, цимбали) існували майже в кожному селі Пряшівщини. Без них не обійшлося жодне весілля та сільська забава. Пізніше вони були витиснені капелами модерної, здебільшого інтернаціональної музики, в яких домінують стала репродукційна техніка. Програма «На народну ноту», поповнена народними піснями та анекдотами Рудольфа Смотера, показала нев'янучу силу одного з головних компонентів нашої народної музики.

Головною суботньою програмою Свята була третя - «З джерел наших предків» (конферансьє Тетяна Кучеренко і Степан Гій). Це -

програма автентичного фольклору, в якій виступило 16 сільських фольклорних груп з найкращими номерами, представленими на сцені свідницького амфітеатру в минулому. Сценаристи й режисери програми Андрій Каршко та Луїза Лазор зробили з цих виступів одне гармонійне ціле - цикл сільських народних звичаїв від початку весни до кінця зими, причому були це маловідомі або й зовсім невідомі звичаї, в яких поряд з піснями і танцями домінувало говорене слово - соковита народна мова того чи іншого села.

В програмі переважали фольклорні групи із найзахідніших русько-українських сіл Спиша, нині вже значно пословачених. Відродженням старовинних звичаїв на сцені вони намагаються відродити свою первісну національну свідомість та національну гордість. Характерно, що майже в кожній фольклорній групі поряд з дорослими виступають і діти - сини і дочки старших членів.

Фольклорні групи із Гельцманівців та Словінок показали весняні звичаї наймання бачі, порачани - садження картоплі, «Барвінок» із Камійонки - відхід на «дрітарку», «Яворина» з Торисок та «Молодий порачан» - ставляння маїв, курівчани - пастуше Русалія, група із Руської Поруби - палення собітки на Івана Купала. В літньому циклі чотири групи (Кийов, Чирч, Удоль та Гельцманівці) представили на сцені звичаї, пов'язані із сінокосом та жнивими; в осінньому (Кийов, Камійонка, Орябина) - рекрутські звичаї та вечорниці. Зимовий цикл календарних обрядів було представлено новорічними та різдвяними звичаями, головним чином, колядуванням (Словінки та Ольшавиця). І весь той цикл завершився звичаями, пов'язаними з народженням дитини (Стацин, Ториски та Радвань-на-Лабірці), якими автори висловили вічну правду, що коловорот життя припинити не можна. Після зими знов настане весна, з весною родиться нове життя.

В програмі «З джерел наших предків» виступило понад чотириста людей. Кожен з виступаючих, включно малих дітей, був одягнений в автентичному костюмі свого села. Автентичними були і всі реквізити: кошара, пастуша колиба, дрітарська крошня, май, Смертка, Джадок, рапкачі, зілля, коси, граблі, обжинковий вінок, куделі, веретена, рекрутський куфер, крижмо для дитини і т.п.

В кінці програми всі її учасники вийшли на сцену і могутнім хором проспівали новонародженій дитині старовинне славослов'я - пісню «Многая літа». До співу залучився весь амфітеатр, і ця старовинна пісня, складена ще на початках християнізації нашого краю, лунала із тисячей уст як могутній гімн, символ заповіту предків, але й символ віри в краще майбутнє нашого населення.

Четверта суботня програма «Жменя сміху - людям на віху» (сценаристи і режисери Андрій Каршко та Богдан Кузишин, конферансьє Павло Маскалик) була присвячена народному гуморові. Анекдотами потішали глядачів Анна Деймут зі Словінок, Микола

Горняк із Гуменного та згадуваний вже Рудольф Смотер. На жаль, розповідачі часом залучали до своїх виступів і вульгарні анекдоти, які б не мали мати місце на такій поважній сцені й такому визначному фестивалі. Програма гумору була поповнена жартівливими піснями у виконанні кращих солістів Пряшівщини Анни Порач із Пряшева та братів Штефанишиних із Свидника. Дуже тепло прийняла публіка і пісні Яна Амброза із Тельгарта - горегронського села, яке колись було руським, пізніше пословачилось. В програмі виступили і вокально-інструментальні колективи «Край» із Рахова на Закарпатті та «Соколи» із Дрогобича.

В неділю допоздня на сцені амфітеатру не було програми (вперше за сорок років). В той час проходили богослужіння у греко-католицькій і православній церквах.

Православна літургія відбулася в дерев'яній церковці, що знаходиться в скансені народної архітектури над амфітеатром. Негайно після її закінчення (перед полуднем) розпочалася п'ята програма «Скарби народу» (сценарист Йосиф Вархол, режисер Йосиф Бакшай). Це було ніби продовження програми «З джерел наших предків», однак не на сцені, а в автентичному сільському середовищі. Програма «До саду, дівчата, до саду», в якій виступили чотири фольклорні групи (Курів, Руська Поруба, Порач і Орябина) та один співацько-танцювальний ансамбль («Черговчан» із Бардієва), була присвячена великоднім звичаям. Кожному колективу було дано в розпорядження один об'єкт скансену. Після перших церковних дзвонів з кожної хати виходили чоловіки, жінки та діти у прекрасній святковій одежі з кошами в руках. Всі колективи зустрілися біля церкви. Кошики з харчовими продуктами, накриті вишиваними рушниками, залишилися надворі, а самі пішли в церкву, де помолитися і заспівали великодній хорал «Христос воскрес із мертвих», точно так, як завжди співають його у себе вдома. Гармонія фарб костюмів, ікони, свічки, старовинна мова пісень і молитв створювали неповторну атмосферу, якій не перешкоджала навіть велика тіснота в церкві, бо кожен хотів бачити і чути це оригінальне «видовище» зблизька. Після «освячення» пасок (якого, зрозуміло, не було) кожен колектив повертався до «своєї» хати і споживав «святичину» - хто в хаті, а хто на подвір'ї, на очах публіки.

Наївшись, члени колективів виходили на луку, виконуючи великодні хороводи. Все відбувалося так природно й органічно, що глядач мав враження, що він знаходиться не на фестивалі, а на справжньому Великодні в селі. Програма «Ой до саду, дівчата, до саду» закінчилася на подвір'ї сільської корчми, де вже зникла межа між виступаючими і публікою. Під звуки народної музики танцювали всі, як на справжній сільській забаві.

Під час фестивалю скансен народної архітектури «ожив». В одній із хат глядачі мали змогу подивитися, як пишуться писанки (і тут

же купити їх), на подвір'ї іншої - бачити плетіння кошиків, в кузні - виготовлювання підков, а в корчмі покоштувати справжні народні страви (мачанка, галушки з бриндзою, татарчані пироги) та випити келишок горілки чи склянку пива.

На сцені амфітеатру о 13 год. розпочалася шоста програма «Спів моєї землі» (сценаристи й режисери Ладислав Бачинський і Андрій Каршко конферансьє Тетяна Кучеренко та Степан Гій), в якій поряд з відомими музично-співацько-танцювальними ансамблями «Маковиця» із Свидника, «Вигорлат» із Снини, «Карпатянин» із Пряшева, «Черговчан» із Бардієва та «Калина» з Гуменного виступили фольклорні групи із Руської Поруби, Шариського Щавника, Курова, Удоля, Камйонки, Орябини, Торисок та Порача. Кожен з них багато разів виступав на свидницьких святах і якраз найуспішніші виступи цих колективів становили ядро програми, основну частину якої (60 хвилин) у безпосередній трансляції передавала кошицька студія Словацького телебачення на загальнодержавному каналі. Була це прекрасна репрезентація фольклору русинів-українців Словаччини, завершена українським «Гопаком» у виконанні Державного Закарпатського народного хору з Ужгорода.

Остання - сьома програма «Недільне звітання» (сценарист і режисер Анна Дерев'яник, конферансьє Ольга Балла та Олександр Кучеренко) належала професіональним та напівпрофесіональним гостювальним колективам. В ній виступили: «Пульс» (колишній Піддуклянський український народний ансамбль) із Пряшева, Державний Закарпатський народний хор з Ужгорода, «Верховина» і «Соколи» з Дрогобича, «Яношік» зі Зволена (словацький), «Розмарин» із Сені (угорський) та «Ослав'яни» з Польщі (український). Кожен із них у 15-30-хвилинному виступі показав кращі номери свого репертуару.

Ця високохудожня програма, в якій переважав стилізований фольклор, притягла до себе і найбільшу публіку - майже десять тисяч глядачів.

Найбільшим успіхом у публіки користалися виступи колективів із України, зокрема «Соколи» з Дрогобича. Це - 12-членна група професіональних співаків і музикантів (художній керівник Михайло Мацялко), в репертуарі якої поряд з народними піснями лунають і сучасні українські патріотичні пісні, які в однаковій мірі приймає молодь і старше покоління. Після Свята «Соколи» дали кілька ціло вечірніх концертів у переповнених залах міст і сіл Пряшівщини (Свидник, Бардіїв, Гуменне, Пряшів, Орябина, Удоль) і скрізь вони вчарували публіку. Їх повстанська пісня «Рости, рости, черемшино» стала на Пряшівщині всенародним шлягером.

Це ще одне наочне заперечення тези (яку так настирливо поширює «Русинська оброда»), що русини є окремим народом, якому українська мова і культура чужі і незрозумілі.

В сімох програмах ювілейного свідницького Свята виступило 46 колективів з 1493 членами. З них п'ятнадцять дитячих шкільних колективів, шістнадцять фольклорних груп, п'ять фольклорних колективів дорослих, чотири гостювальні ансамблі зі Словаччини, шість закордонних та десять солістів. Виступи цих колективів, наперекір несприятливій погоді першого дня, побачило майже двадцять тисяч глядачів.

Сорокове Свято перекреслило усі сподівання антиукраїнських сил, які вважають його штучним продуктом тоталітарного комуністичного режиму і вимагають його ліквідацію або хоча б «деукраїнізацію». Для них фольклор русинів-українців Словаччини є товаром, який можна вкрасти, купити, продати, дарувати... Для організаторів фестивалю рідний фольклор не є товаром, а справою серця. Його можна любити, ненавидіти або бути до нього байдужим. А Союз русинів-українців Словацької Республіки, як і його попередник Культурний союз українських трудящих, робить все, щоб пробудити в серцях людей любов до спадщини предків і прищепити їм повагу до своєї національності.

40 Свято наперекір мінімальним державним субсидіям на його організацію (майже всі витрати були покриті за рахунок квитків, прибутків від торговельних організацій та спонсорів) своїм національним спрямуванням, продуманою концепцією і високим художнім рівнем перевершило усі попередні свята. Ось яку оцінку дав йому Надзвичайний і Повноважний Посол України в Словацькій Республіці Петро Сардачук у розмові з головним редактором «Нового життя» М. Ілюком: «Свято, яке сьогодні відбувається на святій свідницькій землі, то - фантастика, коли подумати про організацію, масштаби, зміст цього Свята і художній рівень виконання. Це ж люди праці. Виступають, співають, танцюють, демонструють мистецтво, свою любов до своєї культури, мови, до тих традицій, які плекалися століттями батьками, дідами, прадідами. І сьогодні дуже приємно, що Свято живе, що воно служить об'єднанню людей, не поділу, бо нам немає чого ділити: ми єдиний народ, добрий, працьовитий».

З такою оцінкою не можна не погодитися.

Ми вважаємо багату народну культуру русинів-українців Словаччини складовою частиною загальноукраїнської культури, чим ані трохи не думаємо принижувати її регіональний характер та художній рівень. Українцям ми її не продали і не дарували. Вона там була, є і буде, бо безнаціональної культури і справді немає. Підтвердженням цього є і сорок років Свята культури русинів-українців Словаччини.

Молодь із с. Хмельова на I-му фестивалі в Меджилабірцях (1955 р.)

Mládež z Chmeľovej na I. festivale v Medzilaborciach (1955).

40

40

Фольклорний колектив із Нижнього Мирошова на I-му фестивалі у Меджилабірцях (1955 р.)

Folklórny súbor z Nižného Mirošova na I. festivale v Medzilaborciach (1955).

Темпераментний «чардаш» у виконанні учнів Гуменської середньої школи на I-му фестивалі у Меджилабірцях (1955 р.)

Темпераментний „чардаш“ в предведені школярів Середньої школи в Гуменному на I. фестивалі в Меджилаборцях (1955).

40

40

Парубки із с. Націна Весь на II-му Святі у Свиднику (1956 р.)

Парубки з Націней Вси на II. Слiвностях во Свиднику (1956).

Виступає фольклорний колектив із с. Лютина (1956 р.)

Vystupuje folklórny súbor z Lutiny (1956).

40

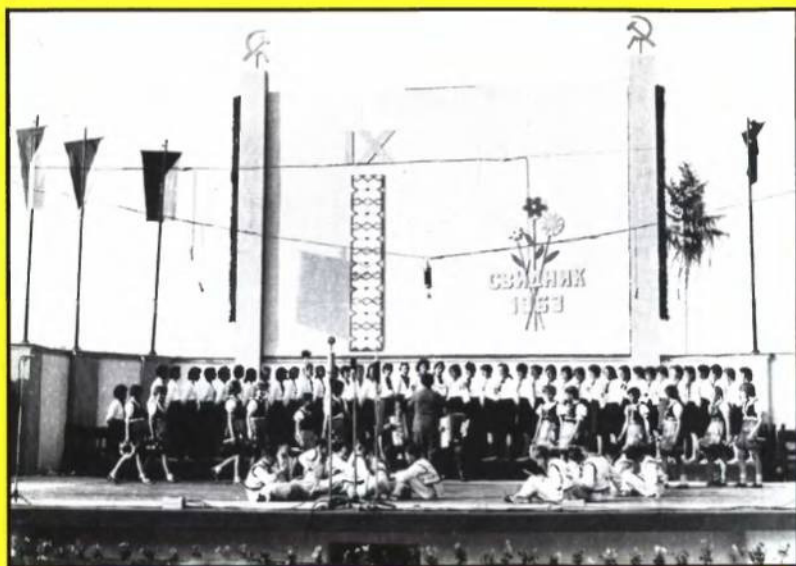
40

Об'єднаний хор вперше представився глядачам свідницького Свята у 1957 р.

Spojený zbor sa prvýkrát predstavil divákovi sviatkových slávností v roku 1957.

Співацько-танцювальний колектив Виравської основної школи (1963 р.)

Спевацько-танецьний сьобор зо Зякладней школы во Вьраве (1963).

40

40

Загалыйный вид амфитеатру (1966 р.)

Целковий погляд на амфитеатер (1966).

«Троїста музика» із с. Чирч (1967 р.)

„Trojístá muzyka“ z Čirča (1967).

40

40

Музично-співачко-танцювальний колектив із Руського Керестуру з Югославії (1969 р.)

Hudobno-spevácko-tanečný súbor z Ruského Kerestúra v Juhostlávii (1969).

«Магічний круг», створений із тіл хлопців Основної школи у Свіднику (1968 р.)

„Magický kruh“ vytvorený z тіл chlapcov Základnej školy vo Svidníku (1968).

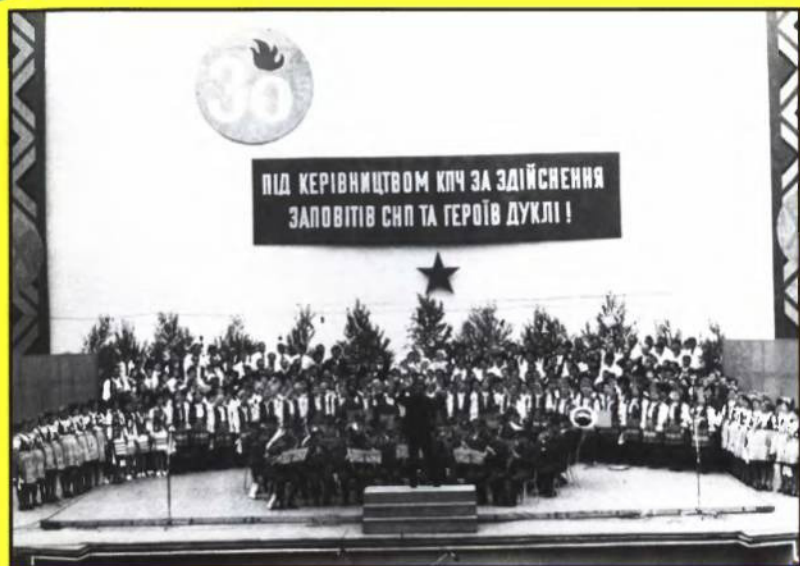
40

40

«Танець весни» у виконанні колективу Основної школи у Стаціні (1970 р.)

„Jarný tanec“ v podaní kolektívu Základnej školy v Stakčine (1970).

Zlúčený zbor pod vedením dirigenta Jurija Kostuka (1974).

40

40

Весільний звичай благословення молодят у виконанні фольклорного колективу із с. Улич-Криве (1976 р.)

Svadobný obyčaj požehnanja mladých v podaní folklórneho súboru z Uličského Krivého (1976).

«Повернення із жнив» в Угорщині у виконанні фольклорної групи із с. Олька (1983 р.)

„Návrat zo žatvy“ v Uhorsku v podaní folklórnej skupiny z Olky (1983).

40

40

Фольклорна група «Минчол» із с. Київ показує старовинні народні танці (1984 р.)

Folklórna skupina Minčol z Kyjova predvádza starodávne ľudové tance (1984).

Весільний звичай «придани» у виконанні фольклорної групи із Чирча (1984 р.)

Svadobný zvyk „pridany“ v podaní folklórnej skupiny z Čirča (1984).

40

40

Важко відрізнити, де є глядачі, а де члени фольклорної групи із Вишнього Орлика, бо всі є учасниками весілля (1989 р.)

Ťažko je odlíšiť, kde sú diváci a kde členovia folklórnej skupiny z Vyšného Orlika, lebo všetci sú účastníkmi svadby (1989).

Фольклорна група із Койшова без перерви працює майже півстоліття, об'єднуючи людей трьох генерацій.

Folklórna skupina z Kojšova bez prestávky pracuje skoro pol storočia a spája ľudí troch generácií.

40

40

Фольклорна група із с. Ольшавиця виконує старовинний звичай наймання вівчарів (1991 р.)

Folklórna skupina z Olšavice predvádza starodávny zvyk najmania ovčiarov (1991).

Дитячий колектив «Сонечко» із Свидника.

Detský súbor Sniečko zo Svidníka.

40

40

Гурт «Соколи» із Дрогобича.

Skupina Sokoly z Drohobyča.

Об'єднаний хор виконав пісню «Маковицьо, рідний краю». Соло співають Рудольф Смотер та Анна Порач.

Zlúčený zbor zaspieval pieseň Makovyc'о, ridnyj kraju. Sólо spievajú Rudolf Smoter a Anna Poráčová.

40

40

Частина учасників міжнародної наукової конференції перед церквою в Нижньому Комарнику, побудованою за проектом В. Січинського у 1938 р.

Časť účastníkov medzinárodnej vedeckej konferencie pred kostolíkom v Nižnom Komárniku, ktorý bol vybudovaný podľa projektu V. Sičynského v roku 1938.

Море народу. Були свята і з 40-тисячною публікою.

More divákov. Na slávnostiach bola aj 40-tisícová účasť.

40

40

Автором переважної більшості дитячих програм був учитель Андрій Куцер.
На знімку: Андрій Куцер та Емілія Пивоварник.

Автором переважної більшості дитячих програм бол учитель Андрій Куцер.
На фотографії: Андрій Куцер а Емілія Пивоварнікова.

Фольклорна група із с. Улич-Криве.

Folklórna skupina z Uličského Krivého.

40

40

Фольклорна група із с. Ториски.

Folklórna skupina z Torysiek.

Постійним учасником свідницьких свят був Закарпатський народний хор з Ужгорода.

Stálym účastníkom svídnických slávností bol Zakarpatský ľudový zbor z Užhoroda.

40

40

Фольклорна група із с. Руська Поруба.

Folklorná skupina z Ruskej Poruby.

Молодіжний ансамбль «Кияночка» із столиці України.

Міладежніцький сьбор Кьїяночка з головне́го міста України.

40

40

Ансамбль «Чергівчан» із Бардієва.

Сьбор Черговчан з Бардеєва.

Ak by sme mali zhodnotiť dosiahnuté úspechy Rusínov-Ukrajincov na úseku kultúry za posledných štyridsať rokov (a tieto sú nepopierateľné), na jedno z prvých miest by sme nesporne zaradili **Slávnosti kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska**¹, pretože ani ukrajinské knihy, ani noviny, ani časopisy, ani divadlo, ani múzeum, ba ani katedra či vedeckovýskumné ústavy v masovej propagácii svojbytnosti národnej kultúry tejto malej národnostnej skupiny nedosiahli viac, ako tento svojrázny festival. Svidníckym slávnostiam v propagácii ľudovej kultúry Rusínov-Ukrajincov môže do istej miery konkurovať vari len Ukrajinské štúdio Slovenského rozhlasu v Prešove, avšak aj v jeho programoch popredné miesto patrí vysielaniam zo svidníckych slávností. Najkrajšie piesne, ale aj celé programy, ktoré odzneli na scéne svidníckeho amfiteátra za posledných štyridsať rokov, vďaka prešovskému rozhlasovému štúdiu v posledných rokoch aj košickej televízii dostali sa do širšieho povedomia a stali sa masovým kultúrnym javom nielen Rusínov-Ukrajincov, ale dostalo sa im všeobecného uznania aj zo strany slovenského obyvateľstva.

Ak si uvedomíme skutočnosť, že na svidníckych slávnostiach sa každoročne zúčastnilo v priemere 25 tisíc ľudí (a niekedy to bolo až 40 tisíc) a že na scéne vystúpilo v priemere 1 250 účinkujúcich, dospejeme k záveru, že za uplynulých štyridsať rokov svidnícke slávnosti videlo milión divákov a na scéne vystúpilo takmer 50 tisíc účinkujúcich. Takýmto počtom divákov a účinkujúcich a takou dlhou dobou svojej existencie sa môže pochváliť iba veľmi málo folklórnych festivalov na svete; v Čechách a na Slovensku sú to len dva (Strážnica a Východná) a na Ukrajine - žiadny.

¹ Svidnícky festival počas štyridsať rokov svojej existencie niekoľkokrát menil svoj názov: Prehliadka ľudovej umeleckej tvorivosti a umeleckej činnosti ukrajinského obyvateľstva Československa (1955), Festival ľudovej umeleckej tvorivosti ukrajinských pracujúcich východného Slovenska (1956), Slávnosti piesní a tancov ukrajinského obyvateľstva východného Slovenska (1958-1960), Slávnosti piesní a tancov ukrajinského obyvateľstva ČSSR (1961-1976), Slávnosti kultúry ukrajinských pracujúcich ČSSR (1977-1989), Slávnosti kultúry Rusínov-Ukrajincov ČSFR (1990-1992), Slávnosti kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska (od r. 1993).

Žiada sa dodať, že svidnícke slávnosti sú spojené s celým radom ďalších významných kultúrnych podujatí, ako etnografické a výtvarné výstavy, semináre, vedecké konferencie ap. Na príprave tohto podujatia okrem hlavného organizátora - Zväzu Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky (do r. 1990 - Kultúrny zväz ukrajinských pracujúcich) sa nemalou mierou podieľal, resp. podieľa, celý rad ďalších spoluorganizátorov: Národné osvetové centrum v Bratislave, Krajský národný výbor v Košiciach, takmer všetky kultúrno-osvetové organizácie okresu Svidník, Štátne múzeum ukrajinko-rusínskej kultúry vo Svidníku, tlač, rozhlas, televízia.

Na každých slávnostiach okrem miestnych kolektívov vystupujú hosťujúce súbory z iných regiónov Slovenska a tiež z Čiech, Ukrajiny, Poľska, Juhozápadnej Európy a z času na čas aj zo zámoria. Za 40 rokov vo Svidníku vystúpilo viac ako 150 zahraničných a inoetnických súborov. Tieto súbory nielen že výrazne obohatili programy slávností, ale aj do značnej miery prispeli k propagácii svidníckeho festivalu vo svojich krajinách. Teda svidnícke slávnosti kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska už dávnejšie prerástli svoj úzko regionálny charakter a stali sa podujatím s celoštátnym a celoukrajinským, ba dokonca medzinárodným významom. 40-ročné jubileum tohto festivalu je vhodnou príležitosťou na jeho hlbšie osvetlenie.

Slávnosti kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska nevznikli na prázdnom mieste. Už v 13.-14. st. v Karpatskom regióne sa usporadúvali dedinské zábavy na chotárných hraniciach medzi dedinami. Tieto sa najčastejšie spájali s turíčnymi sviatkami (sv. Trojice alebo Zelenými sviatkami). Na nich sa stretávala mládež z viacerých dedinských obcí a uskutočňovala zábavné hry s výrazným erotickým charakterom. Preto ich cirkev sústavne prenasledovala a považovala ich za „čertovské zábavy“.

Počínajúc 15. storočím najvýznamnejším sviatkom Rusínov-Ukrajincov východného Slovenska sa stal odpust pri kláštore otcov Vasilijanov v Krásnom Brode, ktorý sa takisto uskutočňoval v čase turíčných (rusadľových) sviatkov. Schádzalo sa na ňom každoročne niekoľkotisíc ľudí. V starej literatúre sú odpusty v Krásnom Brode opísané ako „ženské jarmoky“, lebo sa na nich v priebehu niekoľkodňovej zábavy nadväzovali známosti medzi chlapcami a dievčatami z rôznych dedín, ktoré sa často končili sobášmi uzatváranými v kostolíku pri miestnom kláštore.

Vydaním osobitného dekrétu kráľom Ferdinandom I. v r. 1552 tento „pohanský zvyk“ v Krásnom Brode bol zakázaný. Bol však natoľko zakorenenejší v ľudových tradíciách, že Rusíni nemali vôbec v úmysle zriecť sa ho. Keď v r. 1708 kráľovskí hajdúsi násilím prekazili zamilovaným sa zosobášim, rozzúrení mládenci zaútočili na nich kameňmi a keď sa hajdúsi zatvorili v miestnom chráme, podpálili ho. Tak je to zaznamenané v stredovekej kronike². Podobný ráz mali aj odpusty na Bukovskej hore, v Ľutine, Mária-Povči a iných lokalitách.

V polovici 19. storočia vznikli v mnohých dedinách východného Slovenska školské spevácke zbory. Jeden z nich - spevácky zbor Mychajla Starckého pri dedinskej škole v Stakčíne v lete r. 1853 s veľkým úspechom vystúpil v Prešove pred najvyšším predstavenstvom Šarišskej župy.³ Podobné zbory boli v tom čase v Jarabine, Remeninách a iných obciach.

Od konca 19 st. pôsobili spevácke zbory pri Bohosloveckom a Učiteľskom seminári v Prešove (vedúci Bartolomej Šaš, Ivan Kizák, P. Petřík). Ich členovia sa neskôr stávali zakladateľmi, resp. vedúcimi početných dedinských zborov.

V medzivojnovom období najväčší úspech dosiahli zbory Alexeja Suchého v Zbudskej Beleji, Radvani a okresný Učiteľský zbor v Medzilaborciach, ktorý bol založený v r. 1924. Posledný z nich často koncertoval aj mimo východného Slovenska. V r. 1933 absolvoval úspešné turné v Česku. Úspešne pracovali aj dedinské zbory a kapely vo Vyšnej Polianke (Fedor Rožek), Nižnej Písanej (Štefan Javorský), v Kalinove (Alexander Lubimov), Čertižnom (Anna Ostapčuková, Vasiľ Rudý, Štefan Hricišák), Vyšných Čabinách (Ladislav Kolenka), Medzilaborciach (Miron Podhajecký), Osturni (Ivan Vavrínčik), Legnave (Bartolomej Bavofár), Ruskom (O. Šenkerík), Chmeľovej (Juraj Cimbora, Vasiľ Rudý), Habure (Ivan Hrebeňár), Olke (Štefan Kovaľčik), Pčolinom (Alexej Molčanyi), Vyšnom Mirošove (Juraj Cimbora), Vyšnej Polianke (Ivan Pivovarník), Kamienke (Juraj Duďák) a v mnohých ďalších dedinách.⁴ Ťažiskom ich repertoáru boli ukrajinské a ruské piesne. Miestny repertoár bol považovaný za „podradný“ materiál a do programu týchto súborov sa dostával len okrajovo.

Dedinské zbory a kapely často organizovali živelné regionálne prehliadky, tzv. **majálesy**, ktoré sa takmer vždy spájali s mládežníckymi zábavami. Tieto majálesy nadväzovali na staré tradície stretnutí „medzi dedinami“ a na odpusty.

V lete r. 1933 v Prešove bola usporiadaná prvá „celonárodná“ manifestácia pod názvom **Deň ruskej kultúry**, na ktorej sa zúčastnilo takmer desaťtisíc ľudí z rôznych oblastí východného Slovenska. V rámci týchto osláv, ktoré do značnej miery prispeli k povzneseniu národného povedomia obyvateľstva, bol odhalený pomník Alexandra Duchnoviča a bolo založené Občestvo Alexandra Duchnoviča v Prešove s pobočkami a čítárňami na dedinách.⁵

Na tieto progresívne tradície v prvých povojnových rokoch 1946-1948 nadväzovali **Dni ruskej kultúry v Prešove, Stropkove, Topoli** a inde. Ich

2 Заклинський К. Нарис історії Краснобрідського монастиря. - Науковий збірник МУК у Свиднику. - Т. I. - Пряшів, 1965. - С. 48-49.

3 Рудловчак О. Забутий ювілей. Дружно вперед. - 1963. Ч. 12. С. 16.

4 Любимов О. Пісня - наша супутниця. - В кн.: Народ співає. Упорядник Ю. Бача. - Пряшів, 1965. - С. 5-23.

5 Дуфанец Ф. Общество им. А. В. Духновича. - Зб. «Пряшевщина». - Прага, 1948. - С. 293-297.

organizátormi boli Ukrajinská národná rada Prjašivščyny, Referát pre ukrajinské školy a Zväz mládeže Karpát. Pri poslednom z nich bol založený **Súbor piesní a tancov**, ktorý získal niekoľko prvých miest na celoštátnych prehliadkach a v r. 1947 reprezentoval východné Slovensko na Svetovom festivale demokratickej mládeže v Prahe, kde bol ohodnotený ako najlepší amatérsky súbor v Československu. Aj v jeho repertoári prevládali ruské, ukrajinské a slovenské piesne a tance. Veľkej popularite sa tešila inscenácia ľudovej svadby. Na konci r. 1947 pri miestnych organizáciách Zväzu mládeže Karpát pôsobilo už 30 hudobno-speváckych súborov a v r. 1948 sa ich počet zdvojnásobil (48 speváckych a 29 hudobných súborov).⁶ Spomedzi dirigentov speváckych súborov na začiatku povojnového obdobia treba spomenúť predovšetkým **Juraja Kosfuka, Juraja Cimboru, Alexandra Ľubimova a Alexeja Suchého**.

Začiatkom 50. rokov vznikla jednotná organizácia **Kultúrny zväz ukrajinských pracujúcich**, ktorý si vytýčil program zameraný predovšetkým na rozvoj ľudovej umeleckej tvorivosti.

Vo februári r. 1953 bol v Medzilaborciach založený prvý profesionálny **Ukrajinský súbor piesní a tancov**, vedúcim ktorého bol Juraj Kosfuk (zbormajster Oľga Dutková, choreograf Juraj Procházka, dirigent orchestra Alexander Ľubimov). Koncerty tohto súboru boli veľkým impulzom masového zakladania amatérskych hudobných a spevácko-tanečných súborov na dedinách a mestách východného Slovenska. S cieľom organizačne ich podchytiť ÚV KZUP a Odbor školstva a kultúry pri KNV v Prešove sa rozhodli usporiadať **Prvý festival ľudovej a umeleckej tvorivosti ukrajinského obyvateľstva Československa** v Medzilaborciach podľa vzoru už existujúcich festivalov v Strážnici na Morave a vo Východnej na Slovensku.

Iniciátorom založenia takého festivalu bol Vasiľ Kapišovský, ktorý v mene kultúrno-osvetového oddelenia Ukrajinskej národnej rady Prjaševščyny presadzoval myšlienku, aby sa Medzilaborce stali dejiskom festivalu piesní a tancov Rusínov-Ukrajincov východného Slovenska. Tejto myšlienky sa ujali Medzilaborčania Ivan Macynskij a vedúci tajomník ÚV KZUP Michal Kudzej. Podporil ju aj vtedajší riaditeľ Ukrajinského rozhlasu v Prešove Andrej Rudlovčák.

27. januára 1955 Predsedníctvo ÚV KZUP schválilo 13-členný prípravný výbor festivalu na čele s vtedajším predsedom ÚV KZUP **Vasiľom Zozulákom**. Jeho zloženie bolo nasledovné: **Juraj Kyjovský** (tajomník), **Juraj Kosfuk, Michal Kurečko, Michal Dubay, Juraj Procházka, Viktor Kopčák** a ďalší. Bolo vytvorených šesť prípravných komisií festivalu. Výbor aj komisie od samého začiatku vyvinuli mimoriadnu aktivitu, takže príprava

6 Союз молодежи Карпат. - Пряшев 1949. - С. 16-17.

tohto festivalu sa stala všeľudovou záležitosťou. Na základe výzvy ÚV KZUP sa na festival prihlásilo 152 súborov.⁷

Od samého začiatku mal festival charakter **národného** sviatku Rusínov-Ukrajincov Československa. Jeho hlavným cieľom bolo napomáhať rozvoju ľudových tradícií miestneho ukrajinského obyvateľstva a zvyšovať ich národné povedomie. „Programové“ vyhlásenia predstaviteľov súčasnej antiukrajinskej Rusínskej obrody o tom, že tzv. ukrajinizácia na východnom Slovensku mala za cieľ likvidáciu „rusínskych“ ľudových tradícií sa nezakladajú na pravde a nemajú žiadne opodstatnenie. V oficiálnom dokumente adresovanom najvyšším orgánom ÚV KZUP charakterizoval cieľ prvého folklórneho festivalu v Medzilaborciach takto: „Venovať zvýšenú pozornosť národnému uvedomeniu ukrajinského obyvateľstva, vzbudzovať v ňom pocit národnej hrdosti... Viesť ukrajinských pracujúcich k láske, k zachovaniu a ďalšiemu rozvíjaniu najkrajších elementov ľudovej umeleckej tvorivosti ako sú: ľudové piesne, miestne obyčaje, výtvarné majstrovstvo - výšivky, tkáčske výrobky, kroje, keramika, rezbárstvo a i.“

Tento cieľ bol príznančný aj pre ďalšie ročníky festivalu a ostáva nezmenený dodnes. Takže to, čo sa Rusínska obroda chystá robiť, KZUP úspešne vykonáva od samého začiatku svojej existencie a v tejto činnosti úspešne pokračuje v súčasnosti aj jeho nástupca Zväz Rusínov-Ukrajincov SR.

Miestne súbory ľudovej umeleckej tvorivosti už na začiatku roku 1955 dostali od organizátorov festivalu pokyny, aby sa orientovali na miestny folklór: svadbu, „večornoci“, priadky, „sobitky“, jarné piesne a tance, scény zo života ovčiarov, zo života drevorubačov“ ap. V liste adresovanom súborom prihláseným na festival bol aj takýto metodický pokyn: „Spomínané masové scény ako sú svadby, priadky a iné je potrebné pripravovať s menšou či väčšou úpravou, napríklad, u nás sú prekrásne svadobné zvyky a svadba na našich dedinách trvá tri dni. Z tohto folklóru je potrebné vybrať to najtypickejšie a scény podať v skrátenej podobe (10-15 min.)“.

V materiáloch I. festivalu nie sú uvedené žiadne inštrukcie, aby do repertoáru boli zaradené piesne o komunistickej strane, Leninovi, oslobodení ap., ale naopak, dôraz sa kládol na vlastné folklórne pramene.

7 Tu a ďalej používam materiály z fondu Slávnosti kultúry Ukrajincov ČSSR z Archívu Rady Zväzu Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky v Prešove. Tento fond je vzorne usporiadaný. Materiály z každého ročníka slávnosti sú zošité v jednom, niekedy aj v dvoch zväzkoch, ktoré väčšinou obsahujú prvotné návrhy, zloženie prípravných výborov, komisií, zápisnice zo zasadnutí, libretá a scenáre jednotlivých programov, texty konferencií, odsúhlasenia jednotlivých ročníkov vyššími orgánmi, bulletin, vytlačené programy, plagáty, prihlášky súborov, menné zoznamy ich členov, plány ubytovania v domoch okolitých obcí, zoznamy oficiálnych hostí, korešpondenciu so súbormi, vyššími orgánmi, spoluorganizátormi slávností a s pozývanými hosťami, niekedy aj úplné texty piesní, ktoré odzneli na scéne festivalu, záverečné hodnotenie, zoznamy víťazov, výstrižky z tlače ap. Tieto materiály mohli by poslúžiť k napísaniu osobitnej monografie o tomto najvýznamnejšom podujatí v živote Rusínov-Ukrajincov Slovenska. Je pofutovaniahodné, že tieto vzácne materiály doposiaľ nikto nevyužíval a všetky doterajšie bilancujúce články či samostatné vydania boli napísané na základe informácií z tlače.

Pre oživenie činnosti dedinských súborov boli vypísané konkurzy na najkrajšie divadelné predstavenie, pieseň, tanec, hudbu, ba aj na etnografickú fotografiu a film s odmenami od 500 do 2 000 korún.

Dátum festivalu bol určený na 4.-5. júna 1955, t.j. na samé Turíce, čím organizátori chceli zdôrazniť spätosť festivalu s turíčnymi ľudovými tradíciami a odpustom v Krásnom Brode.

Veľké nadšenie počas prípravy prvého festivalu vystrašilo najvyššie orgány na Slovensku. Rozhodli sa zlikvidovať ho ešte v zárodku. Za týmto účelom bola 6. apríla 1955 na Povereníctve kultúry v Bratislave zvolaná zvláštna porada „vo veci usporiadania festivalu súborov a krúžkov ukrajinských pracujúcich v Prešovskom kraji“, ktorú viedol významný štátny a politický činiteľ Slovenska Eugen Palaši. ÚV KZUP na porade zastupoval Michal Duďák, Krajský výbor Československého zväzu mládeže Fedor Babín.

Na porade boli podrobené ostrej kritike „nacionalistické“ tendencie organizátorov festivalu, ktorý je vraj v rozpore s ideami internacionalizmu, družby národov a výstavby socializmu v Československu. Ukrajinským amatérskym súborom vraj nikto nebráni zúčastňovať sa na okresných, krajských, celoslovenských a celoštátnych festivaloch a prehliadkach a že nie je preto dôvod organizovať vlastný národný festival. V oficiálnej zápisnici zo zasadnutia sa konštatuje:

„V diskusii jednoznačne sa konštatovalo, že festival ukrajinských súborov a krúžkov je v rozpore s celoštátnou súťažou, lebo ako je pripravovaný, je duplicitný, a čo je horšie, mohol by viesť do istej miery ku kultúrnej izolácii pracujúcich ukrajinskej národnosti od ostatných pracujúcich Prešovského kraja a práve nevedol by k upevneniu bratstva a priateľstva medzi ukrajinskými, slovenskými a maďarskými pracujúcimi.“⁸

Zástancovia festivalu sa márne pokúšali presvedčiť účastníkov porady, že vôbec nemajú v úmysle separovať sa od iných národností, naopak, prostredníctvom festivalu chcú osláviť desiate výročie oslobodenia Československa. A keďže prvou oslobodenou obcou v Československu bol Kalinov v okrese Medzilaborce, rozhodli sa za miesto jeho konania zvoliť Medzilaborce. Tento argument presvedčil účastníkov porady a tak prvotné rozhodnutie o zákaze konania festivalu bolo zrušené a organizátori boli poverení „prepracovať jeho koncepciu“ a „namiesto festivalu usporiadať vystúpenie vďaka za oslobodenie k 10. výročiu“.⁹

8 Záznam o porade na Povereníctve kultúry dňa 6.4.1955 vo veci usporiadania festivalu súborov a krúžkov ukrajinských pracujúcich v Prešovskom kraji, č. 2. (Перший огляд українських колективів.) - Archív ZRUS v Prešove.

9 Tamtiež.

V ďalších bodoch uznesenia z porady boli zrušené konkurzy a vylúčené akékoľvek finančné odmeny. V záujme upevnenia internacionalizmu organizátori dostali nariadenie pojať do programu vystúpenia slovenských a maďarských súborov. Aby vystúpenia mali aj patričnú úroveň, organizátorom bolo uložené „dať metodickú pomoc súborom“.

Na základe tohto uznesenia bolo pri ÚV KZUP zriadené metodické oddelenie LUT s dvoma platenými pracovníkmi, ktoré pôsobí dodnes.

Celá „zmena koncepcie“ sa zakladala na tom, že slovo „festival“ v názve bolo zamenené slovom „prehliadka“ a že na vystúpenie bol pozvaný aj slovenský a maďarský amatérsky súbor.

Prvá Prehliadka ľudovej a umeleckej tvorivosti ukrajinského obyvateľstva Československa sa uskutočnila v Medzilaborciach v skôr určenom termíne - **4.-5. júna 1955**. Zúčastnilo sa jej 61 súborov: 25 spevác- kych, 19 tanečných, 8 hudobných a 9 dramatických s celkovým počtom viac než 1500 účastníkov. Prevládali mládežnícke súbory, napríklad 100- členný súbor Ukrajinskej pedagogickej školy v Prešove pod vedením Jura- ja Kosfuka, ale boli aj súbory, v ktorých vystupovali aj 70-80 roční dedkovia a babičky (Livovská Huta, Vyšná Polianka).

Pre prehliadku bol postavený špeciálny amfiteáter. Prvý deň prehliadky prilákal do Medzilaboriec 4 000 divákov, programy v ďalší deň festivalu vzhľadom dvakrát toľko ľudí. Bol to ozajstný celonárodný sviatok folklóru.

Najväčším problémom bolo zabezpečenie nocľahu pre viac než tisíc účinkujúcich zo vzdialených miest. Tu neoceniteľnú pomoc poskytli samotní obyvatelia okolitých obcí: Miestny národný výbor v Habure ubytoval 170 ľudí, Vydraň - 73, Kalinov - 72, Borov - 66, Čertižné - 65, Ňagov - 54 atď. Tento spôsob ubytovania v rodinách pretrvával až do polovice 70. rokov.

Samozrejme mladým veru nebolo do spania, lebo v areáli amfiteátra do samého rána trvala ľudová veselica, ktorú sprevádzali najlepšie dedinské kapely. Aj v tom prehliadka nadväzovala na staré ľudové tradície.

Dvojdňový program bol rozdelený do štyroch častí-estrád. V sobotu **Pio- nierska estráda** a **Pionierska vatra**, v nedeľu **Estráda dospelých** a **Es- tráda priateľstva**. Toto rozdelenie vytvorilo základ aj pre nasledujúce festi- vally.

Program jednotlivých „estrád“ ešte netvoril jeden celok. Výber repertoáru úplne závisel od vôle interpretov. Prevládali miestne piesne a tance, ktoré sa striedali s ukrajinskými, ruskými, slovenskými a českými. V mládežníckych programoch takisto prevládala folklór. Súbor Beskyd z Vyšnej Polianky sa predstavil ukážkou zo svadby, mládež z Humenného predviedla veľko-

nočné zvyky, chlapci a dievčatá z Kurimky a babičky z Jarabiny - starodávne tance svojich obcí.

V škole a Dome kultúry súbežne sa konala prehliadka divadelných súborov, medzi ktorými sa predstavili amatéri z Habury (V. Zozulák: Exekútor), z Krajnej Bystrej (H. Kvitka-Osnovjanenko: Pytačky na Hončarovke), zo Stakčína (O. Kobyľanská: Zem), zo Zbudského Rokytova (inscenácia svadby), z Nechvaľ Polianky, Ňagova, Orlova a iných dedín.¹⁰ Teda aj v repertoári divadelných súborov sa ľudové divadlo striedalo s hrami miestnych autorov a ukrajinskou klasikou.

Obecenstvo bolo festivalom nadšené. V superlatívoch písala o ňom aj tlač: „Prehliadka v Medzilaborciach bola presvedčivým dôkazom toho, aké je veľké bohatstvo folklóru Ukrajincov východného Slovenska“, - s uznaním napísal český choreograf Vladimír Libovický.¹¹

Napriek tomu Povereníctvo kultúry Slovenska ignorovalo tento festival a nevyslalo naň ani svojho zástupcu. Avšak organizátori dosiahli to, že festival sa nestal len „jednorázovou akciou“ (ako si to prialo povereníctvo), ale pravidelne sa opakoval každý rok, ba čo viac nadobúdol charakter ukrajinského národného festivalu.

Od r. 1956 sa miestom konania **Festivalu ľudovej umeleckej tvorivosti ukrajinských pracujúcich východného Slovenska** (takýto bol jeho oficiálny názov) stalo mestečko Svidník pod Dukelským priesmykom, kde sa v rr. 1944-1945 odohrali najťažšie boje pri oslobodzovaní Československa.

Na II. festivale vo Svidníku v r. 1956 sa publiku predstavilo už 72 súborov (30 pionierskych, 8 stredoškolských, 16 dedinských mimoškolskej mládeže a 18 dospelých). Na ich vystúpenia bolo potrebné vybudovať nový amfiteáter, ktorý sa postupne rozširoval a zdokonaľoval. Svidnícke slávnosti z roka na rok získavali na sile a dôležitosti.

Na II. festivale s veľkým úspechom vystúpili starší muži a ženy z Rovného, Zubného, Cerniny a Malého Lipníka s miestnymi ľudovými tancami, dedinčania zo Šarišského Jastrabia sa predstavili s priadkami, Jarabinčania s trením ľanu. Laureátom festivalu sa stali žiaci Osemročnej školy z Humenného, ktorí sa predstavili svidníckemu obecenstvu so „sobitkami“.

Organizátori počítali s prehliadkou divadelných súborov aj na druhom festivale, avšak z dôvodu slabšej podpory zo strany obecenstva rozhodli sa od nej odstúpiť. V r. 1961 sa KZUP-u podarilo zorganizovať samostatnú prehliadku divadelných súborov - **Festival drámy a umeleckého slova Alexandra Duchnoviča** v Snine-Stakčine, od r. 1969 v Medzilaborciach,

10 Ковач Ф. Аматорський народний театр на Пряшівщині. - В кн.: 15 років на службі народу. - Пряшів, 1966. - С. 83

11 Дружно вперед, 1955, Ч. 7.

ktorý si tiež získal všeobecné uznanie a úspešne sa koná každoročne dodnes. Za jeho priebeh od samého zrodu zodpovedá metodik ZRUS-u **Ivan Babín**.

Počínajúc III. festivalom v r. 1957 bolo do programu festivalu zaradené aj umelecké slovo, a to predovšetkým poézia Tarasa Ševčenko, próza Ivana Franka, Marka Vovčka a ďalších. Prvýkrát vystúpil zlúčený 500-členný spevácky súbor pod vedením Juraja Cimboru s piesňou-baladou **Koly muruvaly bilu Makovicu**. Na III. festivale sa svidníckemu obecnstvu prvýkrát predstavil profesionálny **Poddukelský ukrajinský ľudový súbor z Prešova** pod vedením Juraja Kostuka a **Zakarpatský ukrajinský ľudový súbor** z Užhorodu pod vedením Mychajla Krečka. PULS bol stálym hosťom všetkých ďalších festivalov a Zakarpatský ľudový súbor - niekoľkých. Oba spomínané profesionálne súbory podstatne ovplyvnili repertoár miestnych amatérskych súborov. Ich piesne **Sered sela dyčka, Teče voda kalamutna, Hej, hoj, tili-tili-tili** a desiatky ďalších sa stali súčasťou repertoáru takmer každej dediny.

Jadro všetkých troch estrád III. svidníckeho festivalu aj naďalej tvoril tradičný miestny folklór: Koniarska noc z Uble, Priadky z Čirča, tanec Kolomyjka z Lomného, uspávkanky 67-ročnej Anny Švecovej z Pritulian, duo na píšťalkách bratov Alexeja a Sergeja Petrikovcov zo Svidníka.

Na IV. festivale na scéne svidníckeho amfiteátra vystúpilo už 2416 účinkujúcich, z toho 2015 členov 46 súborov z ukrajinských obcí východného Slovenska, ostatní účinkujúci boli členmi troch slovenských, jedného českého, maďarského a poľského súborov. V programe aj tentokrát dominoval tradičný miestny folklór.

Príprava jubilejných V. slávností piesní a tancov ukrajinského obyvateľstva východného Slovenska bola poznačená atmosférou zintenzívnenej kolektivizácie poľnohospodárstva. Vyššie stranické a štátne orgány sa rozhodli využiť na propagáciu kolektivizácie aj svidnícke slávnosti. Za týmto účelom kolektívy ľudovej umeleckej tvorivosti dostali inštrukcie zhora zapojiť do programu „súčasný folklór“, ktorý mal svojím spôsobom prispieť k zavŕšeniu procesu kolektivizácie poľnohospodárstva. Na základe tejto inštrukcie značná časť kolektívov prišla do Svidníka s pseudofolklórnymi „družstevnými“ piesňami agitačného rázu, zloženými predovšetkým vedúcimi súborov na melódie ľudových piesní. Tieto piesne boli skomponované vo väčšine prípadov podľa šablóny protikladu starého súkromného spôsobu hospodárenia, ktorý si vyžadoval ťažkú fyzickú námahu a nového družstevného spôsobu života, v ktorom všetku prácu mali vykonávať stroje a ľudia mali len spievať, tancovať, zabávať sa... a „šťastne žiť“:

*Ši nam tak ne bylo, jak nam teper bude,
Bo u našim seli družstvo užek bude.
Už i zabudeme z rukamy robyty,
Lem by dovho žyty, a s'a veselyty.*

(Zbudský Rokytov)¹²

Vo vtedajšej politickej atmosfére prevažná časť ukrajinského obyvateľstva ťažko skúšaného dvoma svetovými vojnami, nezamestnanosťou, politickou krízou 30. rokov a povojnovou biedou úprimne verila v „šťastnú budúcnosť“, preto aj účinkujúci aj obecnosť neprijímali tieto piesne ako niečo umelé, ale ako vlastné ľudové. Žáner častušky sa stal populárnym na východnom Slovensku. Častušky sa spievali dokonca na dedinských zábavách a svadbách a tak ich začlenenie do programu bolo úplne prirodzené.

Iná vec je, že počínajúc V. slávnosťami organizátori prejavili snahu vytlačiť týmito „novými socialistickými piesňami“ tradičný folklór miestneho obyvateľstva z ich programov. Na to mali poslužiť tzv. „montáže“, - umelé spojenie tradičného folklóru so „súčasným“ obsahom. Na V. slávnostiach videli diváci tieto pásma: **Život kedysi a dnes** (Zbudský Rokytov), **Zber zemiakov** (Malý Lipník), **Zber lesných plodov** (Sabinov), **Družstevné hrabačky**, **Doplatková zábava** (Ubl'a), **Za družstevnú dedinu** („Makovica“ Svidník), **Kráslime našu dedinu** (Lomné). Vyskytli sa aj prípady, keď politickú udalosť chceli vyjadriť prostredníctvom baletu: **Čertižniansko-haburská vzbura** (Habura), **Sme za mier** (Borov). Každé z týchto pásiem pozostá-

12 Na ilustráciu uvádzam aspoň fragmenty niekoľkých „družstevných piesní“, ktoré som našiel vo fonde V. ročníka slávností:

My družstvo ne mame, lem budeme maty,
Bo u družstvi bude lipše gazduvaty.
Traktory, mašyny budú pomahaty,
Žeby vece zerna do štatú oddaty.
A za toto zerno štat nam nahorodyt:
Kino, elektryku do sela zavodyt. (Príkra)

U artili dobre žyty, veselo robyty,
Ťažku pracu mašynamy možna vsju zrobyty.
Pravdu cjuju naj ne zmože nychto povalyty,
Što mašyna v storaz biľše zmože vse zrobyty. (Fricka)

Chofať osadčane družstvo rozšyryty,
Bo jim u tim družstvi bude lipše žyty.
Naj soj sukromnyci už raz rozдумajut,
Naj stupfať do družstva, a vjedno gazdujut. (Osadné)

V našij Orjabyni vsi žyvuť veselo,
Bo uže v artili robyť cile selo.

My robyme spiľno, ne tak jak dakoly,
Bo pracu za ľudej konajuť traktory. (Jarabina)

Any-m ne myšlyla, any-m ne dumala,
Že ja toho roku bdu v družstvi hrabala.

Jak by-m ne špivala, choc jem už i stara,
Keď jem sja tych dobrych rokov dočekal. (Jarabina)

Ne smuťtes divčata, kosačky kupyme,
A u našim seli družstvo založyme.
Staryj pluh šmaryme, a traktor kupyme,
A na tij robofi lem sja podilime. (Zbudský Rokytov)

valo z dvoch častí: v prvej bola zobrazená nejaká práca, udalosť alebo ťažký život, v druhej radosť a šťastie. Práve tá druhá, „súčasná“ časť, bola predstavovaná prostriedkami tradičného folklóru - ľudovými piesňami, tancami i hudbou, aj v týchto akoby umelých pásmach predsa dominoval tradičný folklór, ktorý nadchýňal účinkujúcich aj obecenstvo.

Podobná situácia bola aj na VI. slávnostiach v r. 1960. V jeho programe sa znova stretávame s pásmami podobného charakteru, ktorých bolo dovedna 15, napríklad: **V ústrety 15. výročiu oslobodenia** (Svidník), **Práca na mičurinskom poličku** (Zubné, Kyjov), **Začali žiť po novom** (Kamienka), **Polytechnizácia výuky** (ZŠ Humenné) atď. Niektoré súbory mechanicky využívali vo svojom programe repertoár ukrajinských sovietskych zborníkov, ktoré sa v tom čase masovo rozširovali na našich dedinách. Čo sa týka sprievodných textov konferencierov, tieto vo väčšine prípadov neboli zosúladené s programom účinkujúcich súborov a mali často patetický nádych. Šesť súborov sa z vlastnej iniciatívy prihlásilo s **Piesňou o Lenovi**. Takáto bola celková politická klíma.

VII. slávnosti v r. 1961 boli venované 40. výročiu založenia KSC a 100. výročiu úmrtia Tarasa Ševčenka. Prvému jubileu bola venovaná séria pásiem, Kantáta o strane v prevedení zlúčeného speváckeho zboru a celý rad ďalších vystúpení, druhému jubileu bola venovaná báseň Ivana Macinského Kobzár v interpretácii Parasky Dzubákovej z Bardejova.

Na VII. slávnostiach kulminoval umelý pseudofolklór. Na to poukázala aj miestna tlač, a preto organizátori nasledujúceho festivalu zavčas dali pokyny jednotlivým súborom, aby svoj repertoár orientovali na vlastné ľudové pramene. Táto výzva našla patričnú odozvu, o čom sme sa mohli presvedčiť už na VIII. slávnostiach v r. 1962. Tento sa uskutočnil na dvoch miestach, a to súbežne vo Svidníku aj v Medzilaborciach (tento spôsob organizovania festivalu neuspel a viac sa nezopakoval). Hlavný program tohto festivalu **Makovica spieva** pozostával z autentického folklóru. Aj v ďalších dvoch programoch - **Za nového socialistického človeka** a **Pionierska estráda** - prevládali folklórne vystúpenia a to napriek ich „politickým názvom“ (Radostná jar, Pioniersky sľub, Víťame brigádu XII. zjazdu KSC, Náš cieľ - komunizmus, Dojičky, Hry na kozmonautov, Šťastné detstvo ap.). Bol to práve miestny folklór, ktorým sa najviac nadchli diváci. Tak to bolo konštatované aj v oficiálnej správe o priebehu VIII. slávností, na konci ktorej nachádzame tieto slová: „Do programu nasledujúcich slávností bude potrebné vo väčšej miere zapájať obradové „chorovody“, piesne a zvyky, jamné piesne a tance, mládežnícke hry a zábavy, akými sú turičné sviatky, pálenie „sobitky“, Ivana Kupaly, zimné priadky, vianočné hry, svadby ap. Núka sa aj estráda Rok v našej dedine. Do prípravy slávností je potrebné zapojiť našich folkloristov, hudobníkov a choreografov.“

Tento záver sa stretol s obojstrannou podporou, a tak sa podarilo prinavrátiť slávnostiam jeho pôvodný folklórny charakter. K najúspešnejším sú-

borom IX. ročníka slávností patrili mládežnícke súbory z Osturne, Nižného Mirošova a Kamienky.

Jubilejný X. ročník slávností sa niesol v znamení dvoch výročí. Bolo to 150. výročie narodenia Tarasa Ševčenka a 15. výročie vzniku pionierskej organizácie. Prvému jubileu bol venovaný program pod názvom **Ta solovejko ne zatyč**, počas ktorého 450-členný zlučený spevácky zbor zaspieval známu pieseň **Reve ta stohne Dnibr šyrokyj** a žiačka Darina Duļebová zo Svidníka zarecitovala báseň Tarasa Ševčenka **Jakby vy znaly, panyči**. V oboch programoch prevládala miestny folklór. V mene vládnej a straníckej delegácie jubilejný ročník festivalu pozdravil **Alexander Dubček**. Desiatemu ročníku bola venovaná aj publikácia *Národ spivaje*, ktorú zostavil Juraj Bača.

Prvý deň XI. slávností v r. 1966 sa začal programom **Rok na dedine**, ktorý bol venovaný kalendárnym a rodinným zvykom a obradom (scenár Juraj Cimbor). Folklórny charakter mal aj mládežnícky nedeľný program. Počas otváracieho prejavu Vasil Kapišovský vyhlásil: „Iniciátori a organizátori prvých slávností v r. 1955 vari ani netušili, že položia základy tradície, ktorá sa stala obrovským impulzom v rozvoji ľudovej umeleckej tvorivosti“.¹³

Na XII. slávnostiach v r. 1967 bol už usporiadaný program pod názvom *Z ľudovej studničky* zostavený z rýdzo miestneho folklóru. Vystúpilo v ňom 22 folklórnych súborov. Tradície programu *Z ľudovej studničky* našli svoju kontinuitu v nasledujúcich ročníkoch.

Koncepcia X.-XX. ročníka svídnických slávností v podstate sa nemenila. Vo všetkých dominovali tri hlavné programy: **mládežnícky**, **folklórny** a **Estráda družby**. Niekedy sa k nim priradzoval program pri vatre, spojený so stretnutiami mládeže s účastníkmi národno-oslobodzovacieho boja, prípadne program modernej hudby alebo vystúpenia speváckych zborov ap.

Každé slávnosti sa niesli v znamení nejakej politickej udalosti (podobná prax sa uplatňovala aj na iných festivaloch v Československu). Najčastejšie to boli výročia oslobodenia Československa od fašizmu (8-krát), Slovenského národného povstania, Karpatsko-duklianskej operácie, založenia KSČ, Októbrovej revolúcie r. 1917, februárových udalostí r. 1948, založenia pionierskej organizácie, výročia KZUP ap. Takéto zameranie bolo viacmenej formálne, obmedzovalo sa väčšinou na prejav nejakého vysokého štátneho alebo straníckeho predstaviteľa a dve-tri vystúpenia v programe, po ktorých nasledovali vlastné folklórne vystúpenia.

Najväčšiu popularitu si získali ľudové zvyky a obrady, predovšetkým **svadba, ukážky** z ktorej nechýbali ani na jednom ročníku slávností. V det-

¹³ Takto na VI. ročníku festivalu bol predstavený súbor z Habury s pásmom *Začali žiť po novom*: „Hudobno-spevácko-tanečný súbor žiakov z Habury svojím vystúpením srdečne pozdravuje národy veľkého Sovietskeho zväzu, nášho osloboditeľa, záštitu mieru a šťastia pracujúcich na Zemi. Pozdravujeme Ťa, kvitnúca Krajina sovietskych! Ďakujeme Ťa za Lenina, za slobodu, za zore, ktoré svietia národom celého sveta na ceste k svetlým výšinám komunizmu!“

ských programoch prevládali hry rôzneho druhu vo voľnej prírode. Miestne piesne a tance sa striedali s ukrajinskými, ktoré však nikto nevnímal ako cudzie, ako to tvrdia súčasní separatisti.

Vyvrcholením svidníckych slávností sa stal XIV. ročník v r. 1968. Na nich pred 40-tisícovým publikom vystúpilo 1800 účinkujúcich. Folklórny program Z ľudovej studničky bol ukončený vlasteneckou piesňou Alexandra Duchnoviča **Ja rusyn byl, jesm i budu**, ktorú spolu so zlučeným zborom zapievalo aj obecnstvo, pričom povstalo zo svojich miest. Mnohotisícové obecnstvo podobne reagovalo aj počas ukrajinskej piesne **Reve ta stohne Dnibr šyrokyj** v podaní zlučeného zboru. Bola to názorná demonštrácia toho, že Rusíni východného Slovenska sa cítia byť súčasťou ukrajinského národa.

Súbežne s programom XIV. ročníka svidníckych slávností sa konalo sympóziu pod názvom **Súčasná ukrajinstika vo svete**, na ktorom bol zvolený prípravný výbor Medzinárodnej asociácie ukrajistiky. Avšak okupácia Československa v auguste r. 1968 prekazila všetky plány na jej založenie. Tento zámer sa podarilo zrealizovať až o dvadsať rokov neskôr, najprv v Taliansku, potom v Kyjeve.

Hlavný neďelňajší program svidníckych slávností v r. 1971 prvýkrát vysielala televízia. Odvtedy až do dnešných dní sa priamy prenos zo slávností vo Svidníku (60-90 min.) vysiela každoročne pre celú republiku. Niekedy prostredníctvom Intervízie sa dostáva aj do vzdialenejších štátov. Spočiatku program pre televíziu zostavoval štáb pracovníkov Slovenskej televízie v Košiciach. Vtedy vo vysielaniach zo svidníckych slávností dominovala Estráda družby, čiže cudzie hosťujúce súbory a profesionálny Poddukelský ukrajinský ľudový súbor z Prešova. Na miestne súbory sa v prenose miesto nenašlo, vraj svojou úrovňou nezodpovedali umeleckým kritériám televízie. Vznikla paradoxná situácia - Slávnosti piesní a tancov **Ukrajincov Československa** v televízii reprezentovali piesne a tance Slovákov, Čechov, Maďarov, Rumunov, Poliakov, Gruzínov, Burjatov a iných národov a len občas aj súbor z Ukrajiny. Organizačný výbor protestoval proti takýmto praktikám až napokon sa mu podarilo dosiahnuť, že od r. 1975 organizátori si sami zostavujú televízne programy. Tieto prenosi majú nesmierny význam pri popularizácii ľudovej kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska. Takmer každý program svidníckych slávností je zaznamenaný a neskôr vysielaný do éteru vďaka Rusínsko-ukrajinskej redakcii Slovenského rozhlasu v Prešove.

Takmer každým jubilejným slávnostiam bola venovaná vedecká konferencia. Pri príležitosti jubilejného XX. ročníka svidníckych slávností sa konala vedecká konferencia **K otázkam rozvoja kultúry ukrajinského obyvateľstva ČSSR**, počas ktorej boli vyznamenaní najaktívnejší pracovníci na úseku ľudovej umeleckej tvorivosti. Portréty s krátkym životopisom siedmich z nich boli uverejnené v programovom bulletine. Boli to Juraj Kostuk,

Juraj Procházka, Štefan Bittner, Ivan Ivančo, Eduárd Zachariáš, Andrej Kucer a Ivan Stebila.

Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku pri príležitosti tohto jubilea pripravilo výstavu pod názvom 20 rokov slávností, pre ktorú bol vydaný 200-stránkový katalóg (zostavovateľ Ivan Čižmár), gramoplatňu s najúspešnejšími piesňami a pohľadnice s tematikou svidníckych slávností. Počas nasledujúcich dvadsiatich rokov Múzeum pre návštevníkov slávností každoročne pripravovalo výstavy so špecifickým zameraním. Najúspešnejšie boli **Ludová architektúra Ukrajincov východného Slovenska** (1976), **Etnografická tematika v tvorbe východoslovenských maliarov** (1977), **Ludový odev a výšivky** (1979), **Kráslice** (1983). Odbornú výstavu s katalógom (zostavovateľ Ivan Kaliňák) Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku pripravilo aj pri príležitosti XXX. jubilejného ročníka svidníckych slávností v r. 1984. Okrem toho pracovníkom tohto múzea patrí vďaka za dôkladnú dokumentáciu každého ročníka slávností, včítane fotografickej, filmovej a videodokumentácie.

Štruktúra svidníckych slávností sa v podstate nemenila ani v ďalších dvadsiatich rokoch (1975-1994). V roku 1977 sa zmenil len ich názov zo **Slávností piesní a tancov** na **Slávnosti kultúry**, čo v podstate vyjadrovalo charakter týchto slávností od ich počiatku, keď súčasťou ich programu boli aj vystúpenia divadelných súborov a recitátorov a výstavy umeleckých diel.

Program XXIV. slávností v r. 1978 sa začínal už vo štvrtok prehliadkou divadelných súborov, ale ani tentokrát sa prehliadka neosvedčila, podobne ako ani súťaž speváckych zborov. Aj keď ich úroveň bola vysoká, v obciach, kde súťaž prebiehala, nebol o ne prejavovaný dostatočný záujem. Nesplnili očakávania ani manifestačné sprievody účastníkov festivalu pred tribúnou s vládnymi a politickými činiteľmi. Tieto veľmi umelo vyzneli predovšetkým v 70. rokoch, preto organizátori od nich upustili. Veľmi populárnym sa však stal program vokálno-inštrumentálnych skupín, v repertoári ktorých dominovala moderná hudba. Tento program pod názvom **Na krídlach melódií** upútal pozornosť predovšetkým mladých ľudí. Od r. 1974 prerástol do samostatného festivalu pod tým istým názvom a dodnes sa s úspechom koná v Stakčine. Jeho vífazi spolu s laureátmi Makovickej struny v Bardejove sú vítanými účastníkmi svidníckych slávností.

Pôvodný zámer svidníckych slávností - prispievať k výchove národnej hrdosti a uvedomelosti Rusínov-Ukrajincov v období tzv. „normalizácie“ (70. roky) sa úplne anuloval, i keď v inštrukciách na prípravu týchto slávností sa opakovali šablonovité výzvy, ako: „Aktivizovať ukrajinské amatérske súbory k zvýšeniu ich ideovej úrovne a svojimi vystúpeniami s angažovaným programom obohacovať pokrokové myslenie ľudí, vychovávať ich v duchu so-

cialistického vlastenectva a proletárskeho internacionalizmu a mobilizovať úsilie pri výstavbe rozvinutej socialistickej spoločnosti.¹⁴

Ale v čom mala spočívať podstata týchto „angažovaných programov“, ktoré mali sfaby premeniť Rusínov-Ukrajincov na „proletárskych internacionalistov“ a „socialistických vlastencov“, to nikto nevedel. Experimenty s takýmito „angažovanými“ programami sa obyčajne končievali neúspechom a veľkým sklamaním. Ako ilustráciu uvediem aspoň jeden príklad. Hlavný program slávností v r. 1978 **Vítajte medzi nami** bol koncipovaný ako výročná schôdza družstevníkov. Scenárista poveril každý zo štrnástich súborov úlohou družstevnej skupiny: Kurov bol skupinou záhradníkov, Malý Lipník predstavoval zemiakárov, Tichý Potok - lesných robotníkov, Veľký Lipník - koscov sena, Chmeľová - dojičky, Čirč - pastierov, Kamienka - pestovateľov obilia atď. Každá zo skupín podávala hlásenia o splnení alebo prekročení plánu o toľko a toľko percent a predseda družstva veľkodušne dával súhlas k zábave. Pracovné skupiny sa zabávali ľudovo: spievali, tancovali a vyhrávali si. Na záver súbor Karpatanin z Prešova vystúpil s Čardášom a tým sa družstevné dožinky skončili. Umelé programy podobného charakteru nenachádzali porozumenie ani na strane účinkujúcich ani u obecnstva a vyskytovali sa našťastie len zriedka. Celý priebeh slávností aj naďalej sa niesol v duchu šírenia autentického, nie „angažovaného“ pseudofolklóru.

Na XXVI. slávnostiach sa prezentoval nový folklórny program **Kvety vlasti**. V r. 1985 bol zamenený programom **Z prameňov našich predkov**, ktorý trvá dodnes. Je to program pozostávajúci z autentického folklóru, ktorý každý rok je zasvätený inej úzko špecializovanej téme.

Koncom 60. rokov vznikali v našich dedinách na východnom Slovensku **folklórne skupiny**. Boli to neformálne zoskupenia milovníkov miestnych ľudových tradícií, ktorí sa stretávali vo voľnom čase v kluboch alebo domoch kultúry s cieľom obnoviť zabudnuté ľudové piesne, tance a zvyky. Na rozdiel od folklórnych súborov sa vyznačovali väčšou voľnosťou vo svojej činnosti.

V rámci osláv pre tieto neformálne zoskupenia bol od r. 1987 vyčlenený program pod názvom **Poklady ľudu**, ktorý sa koná v nedelu napoludnie, ale nie na scéne amfiteátra, ale v Múzeu ľudovej architektúry nad amfiteátrom. Prostredie pod šírým nebom vytvára pre účinkujúcich takmer ideálnu atmosféru identickú s dedinským prostredím. Účinkujúci tu nemajú pocit stiesnenosti pred mikrofónmi, necítia priestorovú obmedzenosť, ich vystúpenia sa odohrávajú v dedinskom dome, v krčme, na dvore, na lúke, na ulici alebo v autentickom drevenom chráme. Ani časovo nie sú obmedzovaní, lebo počas celého pre ne vyčleneného programu nevystupujú viac než dve-tri folklórne skupiny. Po organizačnej stránke tento program riadia od-

14 Správa o príprave XXVIII. ročníka slávností v r. 1982. - Archiv ZRUS v Prešove.

borní pracovníci Štátneho múzea ukrajinsko-rusínskej kultúry vo Svidníku (zodpovedný Jozef Varchol).

Hlavný organizátor slávností - KZUP, ako sme to už skôr spomenuli, poskytoval súborom ľudovej umeleckej tvorivosti intenzívnu metodickú pomoc, ktorú zabezpečovali jednak pracovníci KZUP-u, ale aj členovia profesionálneho **Poddukelského ukrajinského ľudového súboru**. PULS počínajúc rokom 1957 sa zúčastňoval všetkých svidníckych slávností. Jeho vystúpenia boli vzorom a dobrou školou pre amatérske súbory.

Od r. 1957 KZUP pravidelne organizoval kurzy pre vedúcich amatérskych súborov. Od r. 1960 za účelom poskytnutia pomoci krúžkom LUT bol vydávaný Repertoárový zborník, ktorý vychádzal najprv dvakrát, neskôr štyrikrát ročne. Na svojich stránkach prinášal piesne s melódiami, popisy tancov, niekedy aj scenáre jednotlivých vystúpení. Tieto zborníky KZUP zasielal kolektívom bezplatne. Do konca roku 1989 KZUP vydal 129 takýchto zborníkov. Okrem toho vydal asi trinásť zborníkov ľudových piesní s melódiami a trinásť metodických poradcov pre vedúcich súborov, ktoré im poskytoval tiež bezplatne.¹⁵

Z roka na rok na dedinách a v mestečkách severovýchodného Slovenska sa zvyšoval počet ľudových umeleckých súborov. V roku 1964 bolo ich už 237.¹⁶ Preto sa KZUP rozhodol organizovať pre ne každoročne miestne festivaly, tzv. obvodové slávnosti v Podhorodí, Ublí, Uličí, Havaji, Cernine, Kružľovej, Dubovej, Vyšnom Mirošove, Lomnom, Brusnici, Nižnej Polianke, Beloveži, Kružľovej, Čirči, Poráči, Lutine a Bajerovciach. Na svidníckej slávnosti prichádzali iba laureáti týchto regionálnych slávností. Programy na regionálne slávnosti boli zostavované z miestneho folklóru, ale iba nepatrná časť z nich sa dostala na ústredné svidníckej slávnosti.

Túto situáciu KZUP riešil tak, že zorganizoval tri ďalšie festivaly: od r. 1967 **Festival folklóru Rusínov-Ukrajincov** v Kamienke, od r. 1973 prehliadku ľudovej piesne **Makovická struna** v Bardejove a od r. 1974 v Stakčine už spomínanú prehliadku vokálno-inštrumentálnych skupín **Na krídlach melódií**. Prvý z nich má charakter prehliadky dedinských folklórnych skupín, druhý je prehliadkou individuálnych spevákov v sólo, duo a trio speve, a tretí - prehliadkou populárnej hudby. Všetky tri festivaly sa tešia veľkej popularite účinkujúcich aj obecnstva.

Od konca 60. rokov každý program sa musel pripravovať podľa vopred dohodnutého scenára. Táto požiadavka sa, bohužiaľ, mohla realizovať iba v prípade detských a folklórnych programov, lebo organizátori nemali možnosť sa vopred oboznámiť s repertoárom hosťujúcich súborov, zvlášť zahraničných, od ktorých sa ho dozvedali spravidla v deň ich vystúpenia.

15 Bibliografiu pozri: Ковач А. 30 років Культурного союзу українських трудящих ЧССР. - Прашів, 1982. - С. 63-69.

16 Капішовский В. За дальші могутні Свята. Дружно вперед, 1964. - ч. 7. - С. 4.

Je známe, že zahraničné súbory v porovnaní s domácimi sa tešili zvláštnej pozornosti a boli pre ne vytvorené osobitné podmienky. Keď pre miestne súbory bol vymedzený časový priestor v rozpätí 5-6 minút, pre hosťujúce súbory to bolo trikrát aj päťkrát viac. Napríklad, v troch hlavných programoch XXXI. slávností, ktoré trvali sedem hodín, pre autentický folklór Rusínov-Ukrajincov bola vyčlenená iba jedna hodina a zvyšných šesť hodín bolo venovaných hosťujúcim súborom.¹⁷

Vyskytli sa snahy zapojiť do prípravy scenárov slávností cudzích odborníkov, napríklad, choreografa Cyrila Zalešáka z Bratislavy. Ale ani takéto experimentovanie, ktoré si okrem iného vyžiadalo nemalé finančné náklady, neprispelo k výraznejším úspechom slávností. Najlepšie sa tu osvedčili ľudia, ktorí bezprostredne spolupracovali so súbormi ĽUT. Boli to predovšetkým metodici a spolupracovníci KZUP-u (neskôr ZRUSR), akými boli predovšetkým Andrej Karško, Melánia Nemcová, Andrej Kucer, Juraj Seňko a iní.

Na úspechoch jednotlivých programov značný podiel majú režiséri, predovšetkým režiséri Ukrajinského národného divadla v Prešove Ivan Ivančo, Jaroslav Sisák, Jozef Felbaba a Natália Mihaľová. Réžiu niektorých programov mali aj samotní autori scenárov Jozef Bakšaj, Ladislav Bačinský, Mikuláš Mušínska a ďalší.

Súbežne so slávnosťami v r. 1964 bola otvorená aj stála expozícia **Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku**, zamestnanci ktorého vyvinuli maximálne úsilie pre zachovanie autentického ľudového charakteru tohto svojrázneho festivalu.

Zvýšenú pozornosť organizátori slávností upriamili na autentickosť ľudového odevu, ktorý sa na dedinách takmer úplne prestal používať. I keď v 50. rokoch organizátori tolerovali na niektorých vystúpeniach štylizovaný odev alebo dokonca odev niektorých regiónov Ukrajiny (typickým javom boli ukrajinské šarovary), v 60. rokoch už bolo vylúčené, aby sa na scéne objavil dedinský súbor v cudzom oblečení či obuvi. Typický miestny odev sa stal základným kritériom pri výbere súborov na festival. Z času na čas boli organizované aj prehliadky ľudového oblečenia rôznych regiónov východného Slovenska výstižne pomenované ako „**prehliadky tichej krásy**“.

Prísne kritériá platili aj pre hudobný doprovod. Vyžadovali sa ľudové hudobné nástroje, ale nie každý súbor mal svoju vlastnú kapelu. V prvých rokoch slávností prevládali cigánske sláčikové kapely, neskôr sa objavilo aj niekoľko „bielych“ kapiel. Najpopulárnejšou z nich bola kapela rodiny Humeníkovicov z Nižného Mirošova, ktorú tvorili otec s dvomi dospelými synmi, zaťom a nevestou-sólistkou. V 60. rokoch sa aj na dedinách stala populárnou moderná inštrumentálna hudba, ktorá takmer vytlačila ľudové kape-

17 Neberiem tu do úvahy večerný folklórny program, ktorý bol celý venovaný autentickému folklóru.

ly. Ináč, najčastejším doprovodným nástrojom dedinských folklórnych súborov bol akordeón.

Najlepším amatérskym súborom sa z času na čas poskytovala zo štátnych fondov finančná výpomoc na zakúpenie hudobných nástrojov, vyhotovenie ľudových krojov, čo do značnej miery stimulovalo ich činnosť.

Aj v čase najväčšej politickej „stagnácie“ svidníckej slávnosti príťahovali do areálu amfiteátra početné obecenstvo, lebo vystúpenia jednotlivých súborov dosahovali skutočne vysokú umeleckú úroveň. Výrazne sa zlepšilo technické vybavenie amfiteátra, predovšetkým jeho ozvučenie a večerné osvetlenie. Veľká scéna bola prikrytá, takže program sa mohol konať aj v prípade nepriaznivého počasia.

Po r. 1989 sa slávnostiam vo Svidníku prinavrátil ich pôvodný charakter a zbavili sa politického balastu. Stali sa tým, čím boli na počiatku - festivalom piesní a tancov najzápadnejšej vetvy ukrajinského národa.

Živý ohlas na každý ročník svidníckych slávností nachádzame v miestnej ukrajinskej tlači. Ani zďaleka nie úplná bibliografia článkov-reportáží zo svidníckych festivalov z prvých dvadsiatich ročníkov obsahuje 593 jednotiek.¹⁸ Už v r. 1958 vyšla poviedka Fedora Lazorika Vek náš festivalový s tematikou svidníckych slávností. Bol vydaný celý rad samostatných publikácií, venovaných jednotlivým ročníkom slávností: X.,¹⁹ XX.,²⁰ XXV.,²¹ XXX.²²

V čase konania slávností do Svidníka prichádzali naši rodáci z najvzdialenejších kútov Československa, predovšetkým z Prahy, Ostravy, Karlových Varov, Bratislavy, ale aj z USA, Kanady, západnej Európy, Juhoslávie. Veľký počet divákov predstavovali Lemkovia z Poľska, ktorí podľa vzoru svidníckeho festivalu si zorganizovali vlastný festival - Lemkovskú vatru v Bortnom, neskôr v Ždyni.

Mnohí z návštevníkov slávností prichádzajú do Svidníka nielen výlučne kvôli programu, ale aj kvôli neopakovateľnej atmosfére. Stretávajú sa tu starí priatelia a známi, nadväzujú sa nové známosti, je tu príležitosť posedieť a zaspievať si pri pohári piva alebo pohárikú pálenky, zabudnúť na problémy každodenného života a či kúpiť si nejaký druh nedostatkového tovaru, ktorý privážajú obchodníci z rôznych miest našej vlasti.

Po večerných programoch, niekedy aj počas nich, na niektorých miestach vznikajú spontánne zábavy, kde si mládež zatancovala a zaspievala.

18 Чижмар І. 25 років Свята культури українських трудящих ЧССР. - Пряшів, 1979. - С. 161-176.

19 Бача Ю. Народ співає. - Пряшів. - 1965. - 230 с.

20 Чижмар І. 20 років Фестивалю пісні і танцю українського населення ЧССР у Свиднику - Пряшів, 1974. - С. 198.

21 Чижмар І. XXV років Свята культури українських трудящих ЧССР. - Пряшів, 1979. - 178 с.

22 Калиняк І. XXX років Свята культури українських трудящих ЧССР у Свиднику. - Пряшів, 1984. - 84 с.

Neskôr program festivalu bol rozšírený o humornú estrádu, ktorú viedli populárni „kmotrovcí“ Dyňa a Zamiška z Ukrajinského rozhlasového štúdia v Prešove a o koncerty modernej hudby, ktoré príťahovali predovšetkým mládež.

Svidnícke slávnosti sa stali v súčasnom období najmasovejším a najkolektívnejším javom v kultúre Rusínov-Ukrajincov Slovenska. Do jej prípravy sú zapojené stovky jednotlivcov, práca ktorých je na prvý pohľad zanedbateľná, ale neodmysliteľná na zabezpečenie úspešného priebehu festivalu. Sú to predovšetkým vedúci súborov ľudovej umeleckej tvorivosti.

Za štyridsať rokov na scéne amfiteátra vo Svidníku iba z dedín a mestečok východného Slovenska vystúpilo približne 300 súborov. Prevažnú časť z nich tvorili školské súbory, členovia ktorých sa sústavne menili. Súbory dospelých boli pravdaže stabilnejšie, ale aj u nich sa striedali obdobia aktívne so stagnáciou ich činnosti. Niektoré z nich, napríklad, Busovčan z Nižného Tvarožca, Barvinok z Kamienky pôsobia bez prerušenia celých štyridsať rokov.

Medzi najúspešnejšie súbory patria: Verchovina z Medzilaboriec (vedúci Mikuláš Fecura, Michal Prokipčák, Vladimír Lubimov), Barvinok a Radosť z Kamienky (Štefan Bittner, Štefan Zima, Anna Vančíková), Busovčan z Nižného Tvarožca (Anna a Ivan Cidilkovci), Kurovčan z Kurova (Mária a Ivan Popovcovci), Karpafanin a Vesna z Prešove (Juraj Procházka a Levko Dohovyč), Údolčanka a Kolos z Údola (Mária Fendová), Bukovina z Radvane nad Laborcom (Bartolomej Soták), Biľanka zo Zbudskej Belej (Michal Popovič), Gazdoraňa zo Stariny (Ivan Stebila, Andrej Karško), Mladosť a Kamjana z Habury (Eduárd Zachariáš, Anna Zápotocká), Dzvinočok z Malého Lipníka (Mária Bartková), Vesňanka zo Stakčina (Mária Gregová), Skalka zo Šambrona (Mikuláš Bobuľský), Kičera z Jakubán (Elena a Michal Kundľovci), Poráčan z Poráča (Elena Macalová), Makovica zo Svidníka (Andrej Kucer, Ivan Stebila), Čirčanka z Čirča (Michal Ščerbák) a desiatky školských súborov.

Každý z uvedených amatérskych folklórnych súborov vystúpil mnohokrát na slávnostiach vo Svidníku a okrem toho koncertoval doma aj mimo svojho regiónu.

V týchto súboroch pôsobili desiatky milovníkov folklóru, ktorí túto prácu vykonávali nie kvôli sláve alebo peniazom, ale čiste z vnútorného presvedčenia a pocitu zodpovednosti za uchovanie bohatstva ľudovej kultúry pre ďalšie pokolenia. Neveľký folklórny súbor Kurovčan pri príležitosti dvadsiateho výročia svojho pôsobenia vydal samostatnú publikáciu, v ktorej je uvedený zoznam všetkých členov, ktorí v ňom pôsobili za dvadsať rokov. Je to 143 mien. Sú medzi nimi družstevníci, robotníci, technici, inžinieri, úradníci, učitelia, kuchárky, čašníci, krajčírky, automechanici, šoféri, študenti. Niektorí z nich pôsobili v súbore celých dvadsať rokov. Všetkých spá-

jala láska k ľudovej piesni, tancu a hudbe.²³ Podobná situácia je aj v iných súboroch. Podľa sociologického výskumu v r. 1982, ktorého sa zúčastnilo 209 žiakov ukrajinskej národnosti zo stredných škôl v Prešove vo veku od 14 do 19 rokov, 84,2% z nich navštevuje folklórne slávnosti vo Svidníku, 60,2% ich navštevuje pravidelne každý rok. V anonymnej ankete 107 chlapcov a dievčat (52,7%) uviedlo, že pravidelne navštevujú slávnosti kultúry vo Svidníku a 102 z nich je spokojných s ich programom, ba čo viac, 72 opýtaných (37%) osobne sú alebo boli členmi folklórnych súborov.²⁴ Aj táto skutočnosť svedčí o tom, že slávnosti majú svoje trvalé miesto v živote dospelého obyvateľstva, ale aj mládeže, predovšetkým vidieckej.

Zásľuhu na úspechoch festivalu vo Svidníku majú predovšetkým jeho organizátori, a to v prvom rade - **Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky**. V posledných rokoch je to predseda Rady Viktor Kovaľ, jeho zástupca Milan Bobák a vedúci oddelenia ZUT Andrej Karško. Posledný menovaný je zodpovedný za prípravu programov slávností už od r. 1973, to znamená viac než dvadsať rokov. Z predchádzajúcich funkcionárov KZUP-u je potrebné spomenúť predsedov prípravných výborov týchto slávností Vasiľa Zozufáka, Ivana Humeníka, Michala Danka, Fedora Gulu, Vasiľa Kapišovského, Fedora Kováča, Ivana Pančuru a ďalších.

Z presnej štatistiky Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku vyplýva, že iba za prvých 20 rokov s 175 súbormi, ktoré vystúpili vo Svidníku, pracovalo 369 vedúcich, dirigentov a choreografov. Väčšinou všetky tri funkcie vykonával ten istý človek.²⁵ V nasledujúcich piatich rokoch ich počet sa zvýšil na 378 ľudí,²⁶ čo svedčí o stabilite vedúcich kádrov. Za ďalších päť rokov do zoznamu pribudlo 79 nových mien, takže ich celkový počet činil 457 ľudí.²⁷ Za posledných desať rokov nemal som k dispozícii štatistické údaje, avšak predpokladám, že do uvedeného zoznamu pribudla najmenej stovka nových mien. Teda, za štyridsať rokov so súbormi ľudovej umeleckej tvorivosti Rusínov-Ukrajincov východného Slovenska, ktorí vystúpili na slávnostiach vo Svidníku pracovalo viac než 550 ľudí a ďalšie stovky milovníkov folklóru pracovali v prípravných výboroch a ich (programovej, finančnej, propagačnej, nočlačnej, dopravnej, stravovacej, zdravotnej, tlačovej, informačnej a i.), ďalší ako režiséri, scenáristi jednotlivých programov, inšpicienti, technici ap. Na každý ročník slávností bolo potrebné pripraviť nielen súbory, ale aj načas vydať plagáty, propagačné letáky, vytlačiť programové bulletiny, tisíce ľudí pozvážať do Svidníka (jediného okresného mesta na Slovensku bez železničného spojenia), zabezpečiť stravovanie a nocľahy

23 Репертуарний збірник. Упорядник М. Мушинка. Пряшів, 1989. - № 3. - 72 с.

24 Mušinka M. Miesto folklóru v živote ukrajinskej mládeže východného Slovenska. - Мúzeum a súčasnosť. - Roztoky u Prahy, 1986. - С. 9. - S. 220.

25 Presné zoznamy pozri: Чижмар І. 20 років Свята культури українських трудящих ЧССР. Пряшів, 1974. - С. 161-173.

26 Чижмар І. 25 років Свята культури українських трудящих ЧССР. Пряшів, 1979. - С. 45-53.

27 Калиняк І. 30 років Свята культури українських трудящих ЧССР у Свиднику. Пряшів, 1984. - С. 31-39.

pre účinkujúcich a urobiť s nimi skúšky na scéne. To všetko si vyžadovalo a dodnes vyžaduje obrovskú námahu, ktorá v podstate spočívala na pleciach štyroch, v poslednom čase iba dvoch ľudí Andreja Karška a Igora Kretu, pracovníkov oddelenia ZUT pri ZRUSR (predtým KZUP), ktorí okrem prípravy na svidnicke slávnosti vykonávajú celý rad ďalších povinností. Spolu s metodikom pre divadelné súbory Ivanom Babínom každoročne poskytujú amatérskym súborom 400-450 metodických konzultácií, z nich jedna tretina pripadá na soboty a nedele. V r. 1993 na dedinách a v mestechkách severovýchodného Slovenska pôsobilo v evidencii ZRUSR-u 162 súborov ZUT: 17 speváckych zborov, 22 detských súborov, 72 folklórno-speváckych skupín a súborov, 20 vokálno-inštrumentálnych a 27 divadelných súborov. Tento nevelký kolektív metodikov pod vedením Milana Bobáka, zástupcu predsedu ZRUSR bez podpory celého radu dobrovoľných spolupracovníkov by nebol schopný úspešne zvládnuť takúto náročnú úlohu akou príprava slávností vo Svidníku nesporne je. K tomu je potrebné dodať, že ani súbory za svoje vystúpenia, ani ich vedúci za prípravu programov, ani členovia organizačného výboru, ani ostatní dobrovoľní spolupracovníci za túto obetavú prácu nikdy nedostali žiaden honorár. Vykonávali ju z vlastného presvedčenia a úprimnej lásky k tradíciám našich predkov, z lásky k ľudovej piesni, tancu, hudbe a zvykom... z obavy, aby toto drahocenné dedičstvo nezaniklo a vo víre súčasnej modernej civilizácie neupadlo do zabudnutia.

V súčasnosti národný a kultúrny život Rusínov-Ukrajincov na Slovensku prežíva veľkú krízu spôsobenú snahami o rozdelenie tejto nevelkej etnickej skupiny, ktorá po celé stáročia dokázala uchovať a rozvíjať svoju národnú kultúru, na dva tábory - Rusínov a Ukrajincov. Svidnicke slávnosti kultúry doposiaľ nepodľahli týmto snahám, naďalej majú svojich prívržencov na strane účinkujúcich aj u obecnstva a v plnej sile vyročili do svojho piateho desaťročia.

Štyridsiate jubileum *

Vyvrcholením výsledkov Rusínov-Ukrajincov východného Slovenska v oblasti ľudovej umeleckej tvorivosti sa stali 40. slávnosti kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska, usporiadané v dňoch 17.-19. júna 1994 vo Svidníku. Hlavným organizátorom tohto festivalu bol Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky, spoluorganizátormi boli Štátne múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry vo Svidníku, Rusínsko-ukrajinská redakcia Slovenského rozhlasu v Prešove a takmer všetky spoločenské a kultúrno-osvetové zariadenia vo Svidníku.

Ohlas na tento jubilujúci festival bol veľmi pozitívny tak v prešovských ukrajinských periodikách a v prostriedkoch masovej informácie na Slovensku, ako aj v zahraničí: na Ukrajine, v Česku, Srbsku, Chorvátsku, v západnej Európe, USA, Kanade a inde.

Už na začiatku r. 1994 bol zvolený 18-členný prípravný výbor slávností, predsedom ktorého sa stal predseda Rady ZRUS Viktor Kovaľ. Okrem neho výbor tvorili zástupcovia všetkých spoluorganizátorských inštitúcií. V tom čase bolo ustanovených aj osem pracovných komisií festivalu: organizačná (predseda komisie: A. Čavargová), programová (A. Karško), agitačno-propagačná (M. Bobák), technická (M. Bartko), usporiadateľská (M. Ondoš), dopravná (P. Oleár), stravovacia (A. Jevik) a finančná (H. Sakalová). Každá komisia odvieďla kus práce, ale celú zodpovednosť za prípravu a priebeh slávností niesli pracovníci ZRUS-u (Milan Bobák, Andrej Karško, Igor Kreta a Anna Čavargová), ktorí v tejto práci majú aj dlhoročné skúsenosti. Všetci pochopili, že svidnícke slávnosti nie sú iba záležitosťou čisto kultúrnou, ale že je to akcia s vysokým politickým dosahom, od ktorej v nemalej miere závisí aj budúci vývoj tohto etnika.

Pozrime sa, aký význam pripisuje svidníckym slávnostiam predseda Rady ZRUS Viktor Kovaľ: „Slávnosti kultúry Rusínov-Ukrajincov vo Svidníku

* Z technických príčin túto publikáciu sa nám nepodarilo vydat k 40. výročiu slávností. Keďže vychádza so značným oneskorením, požiadali sme autora o zhodnotenie aj jubilejného 40. ročníka.
Redakcia.

to je nielen príležitosť stretnúť sa s folklórom..., ale je to aj kontakt so svetom. Je to príležitosť dať o sebe vedieť, prebúdzaf u ľudí hrdosť na svoju kultúru. Teraz nie je čas upadať do sentimentality, lebo život nám diktuje tvrdé podmienky, a to nielen v oblasti sociálnej. Preto aj v tomto slávnostnom okamihu je potrebné deklarovať, že nenárodná kultúra neexistuje“.

Môžeme teda konštatovať, že slávnosti sa od samého začiatku pripravovali nielen ako úzko regionálne podujatie, ale ako akcia s celoukrajinským dosahom. Podobne ako prvé slávnosti aj ich štyridsiaty ročník sa niesol v duchu hrdosti tohto obyvateľstva na svoju ľudovú kultúru.

Štyridsiate slávnosti sa začali v piatok 17. júna dvojdnovou medzinárodnou vedeckou konferenciou na tému Aktuálne problémy výskumu ľudovej kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska, ktorá sa uskutočnila v zasadačke svidnického múzea. Konferencie, ktorá bola venovaná 100. výročiu narodenia Volodymyra Sičynského a 40. výročiu svidnických slávností, sa zúčastnilo viac než 60 bádateľov zo šiestich štátov. Odznelo na nej 24 referátov o živote a mnohostrannej činnosti V. Sičynského, o výsledkoch výskumu ľudovej kultúry nášho regiónu v oblasti národopisu a o najaktuálnejších problémoch tohto výskumu. Príspevky o Sičynskom, okrem autora týchto riadkov, predniesli: Mykola Čaban z Sičeslava (Dnepropetrovska), Petro Babjak a Jaroslav Taras z Lvova, Lubica Babotová a Jozef Šelepec z Prešova. Počas konferencie jej účastníci navštívili drevený kostolík v Nižnom Komárniku, postavený podľa projektu V. Sičynského v roku 1938. Na konferencii odzneli zaujímavé príspevky o aktuálnych problémoch v oblasti národopisu Jerziho Czajkowského zo Sanoka, Vladimíra Pasičnyka a Márie Majerčíkovej z Lvova, Marty Pastierikovej z Bratislavy, Mirona Žiroša z Nového Sadu, vedeckých pracovníkov z Prešova a Svidníka.

Prítomní s veľkým záujmom si vypočuli príhovor mimoriadneho a splnomocneného veľvyslanca Ukrajiny v Slovenskej republike Petra Sardačuka.

Súčasnou konferencie bola aj výstava päťdesiatich obrazov Oleksy Novakivského (1879-1935) zo súkromnej zbierky M. Mušinku.

Na záver konferencie sa uskutočnil aktív, na ktorom podpredseda Rady ZRUS-u Milan Bobák podal stručný prehľad štyridsaťročnej histórie svidnických slávností. Pri tejto príležitosti najaktívnejších vedúcich súborov vyznamenali čestnými uznaniami.

Po slávnostnom kladení vencov k pamätníkom česko-slovenských a sovietskych vojakov na Dukle a vo Svidníku sa začal festivalový program. Slávnosti v sobotu otvoril primátor Svidníka Karol Kalinák. V nedeľu k účastníkom a hosťom slávnosti sa prihovril predseda Rady ZRUSR Viktor Kovaľ. V mene najvyšších štátnych orgánov Slovenska účastníkov slávností pozdravil prvý podpredseda Národnej rady SR Peter Weiss a podpredseda vlády SR Roman Kováč. Zahraniční hostia boli zastúpení delegáciou spoločnosti Ukrajina (ktorú viedol Stanislav Lazebnyk), zástupcami ukrajinských organizácií v Poľsku, Rumunsku, Chorvátsku, USA a Kanade.

Sobotňajší program Z detskej studničky (autori Igor Kreta a Anna Kyjovská, moderátorka Oľga Ballová) ako tradične otvorili predstavitelia našej najmladšej generácie - 15 najúspešnejších žiackych kolektívov za posledných desať rokov. Bolo to pásmo Spomienky (taký bol aj názov programu) na predchádzajúce ročníky slávností. Ani daždivé počasie neprekážalo takmer päťtisícovému publiku sledovať prekrásne veľkonočné chorovody (v podaní žiakov z Humenného, Medzilaboriec, Kalnej Rôžtoky), oblievačky (žiaci z Bardejova), detské hry (žiaci zo Svidníka, Šarišského Štiavnik), pastierske hry (zo Stakčinskej Roztoky, Uble, Jarabiny), hra na ocka a mamičku (žiaci z Nižného Tvarožca) a hrabanie sena (kolektív žiakov zo Šarišského Jastrabia). Na scéne bol uvedený celoročný cyklus detského folklóru od jari do jesene.

Príprave tohto programu organizátori venovali najväčšiu pozornosť. Pre mnohých účastníkov je to vlastne prvé stretnutie s ľudovým umením. Keď toto stretnutie je pozitívne (o čom svedčia potlesky tisícov divákov), potom si dieťa nájde cestu k folklóru, ktorý ho sprevádza po celý život.

Aj keď nemám k dispozícii presné štatistické údaje, môžem konštatovať, že prevažná časť členov dospelých súborov, ktorí sa zúčastnili tohoročných slávností, začínala v detských programoch predchádzajúcich ročníkov.

Scenáristom, režisérom a konferencierom druhého sobotňajšieho programu Na ľudovú nôtu bol sólista Podduklianskeho ukrajinského ľudového súboru z Prešova (v súčasnosti Puf's) Rudolf Smoter. Je to Slovák, ktorý si úprimne obľúbil a osvojil ukrajinský spisovný jazyk, aj miestne lemkovské nárečie. Takmer 40 rokov je propagátorom ukrajinskej piesne, predovšetkým je známym interpretom piesní Rusínov-Ukrajincov Slovenska. V jeho repertoári je ich cez tristo. Svidníckemu publiku predstavil tri ľudové kapely s nevelkými speváckymi skupinami: Busovčan z Nižného Tvarožca, Hlas Makovice zo Svidníka a Klas z Údola. Sú to len pozostatky kedysi veľmi populárnych kapiel. Ešte pred nedávnom (pred 30-50 rokmi) takéto kapely (husle, kontrabas, bubon alebo cimbál) boli takmer na každej dedine. Bez nich sa nezaobišla žiadna veselica. Neskôr ich vytlačili moderné kapely, v ktorých prevládala moderná hudba a dominuje reprodukčná technika. Program Na ľudovú nôtu R. Smoter spestroval ľudovými piesňami a anekdotami a opäť nás ubezpečil o veľkej životnej sile tradičných ľudových kapiel.

Hlavný sobotňajší program Z prameňov našich predkov moderovali Tatiana Kučerenková a Štefan Hij. V programe dominoval autentický folklór. Predstavilo sa v ňom 16 dedinských folklórnych skupín s najlepšimi vystúpeniami, ktoré sme mali možnosť vidieť na svidníckej scéne v predchádzajúcich ročníkoch. Scenárista a režisér programu Andrej Karško a Lujza Lazorová dokázali skĺbiť tieto vystúpenia a vytvoril z nich jeden harmonický celok - cyklus celoročných dedinských obyčajov od skorej jari do neskorej

zimy. Využili v nich menej známe, aj celkom neznáme obyčaje. Autori programu dali priestor aj hovorenému slovu so zachovaním neopakovateľného koloritu nárečia tej ktorej obce.

V tomto programe prevládali folklórne skupiny najzápadnejších rusínsko-ukrajinských obcí Spiša, ktoré sú dnes zväčša asimilované. Sprítomnením starodávnych obyčajov na scéne tieto kolektívy prejavili snahu o obrodienie svojej pôvodnej národnej identity a hrdosti. Charakteristická pre tieto kolektívy je v nich účasť detí. Sú to väčšinou deti starších členov, ktoré vystupujú spolu s rodičmi.

Folklórne skupiny z Helcmanoviec a Sloviniek predviedli obecnstvu jarne obyčaje - najímanie baču, Poračania - sadenie zemiakov, Barvinok z Kamienky - odchod na „drotárku“, skupina Jarabina z Torysiek a Malý Poračan - stávanie májov. Kurovčania predviedli pastierske „Rusadle“, skupina z Ruskej Poruby Jánske ohne. V letnom cykle sa predstavili štyri súbory (z Kyjova, Čirča, Údola a Helcmanoviec). Uviedli na scéne kosenie sena a žatvu. V jesennom cykle skupiny z Kyjova, Kamienky a Jarabiny predviedli regrútske obyčaje a priadky. Zimný cyklus výročných obyčajov bol predstavený novoročnými a vianočnými zvykmi, predovšetkým koledovaním (skupiny zo Sloviniek a Olšavice). Celý tento cyklus bol ukončený zvykmi pri narodení dieťaťa (v predvedení skupín zo Stakčina, Torysiek a Radvane n/Laborcom), ktorými ich autori vyslovili večnú pravdu, že kolobeh života sa nemôže zastaviť. Po zime opäť prichádza jar a s ňou sa rodí nový život.

V programe Z prameňov našich predkov vystúpilo viac než štyristo účinkujúcich. Každý z nich, včítane malých detí, bol oblečený v autentickom kroji svojej obce. Originálne boli aj všetky rekvizity: košiar, pastierska kôlba, drotárska krošňa, máj, Smrtka, „Džadok“, rapkáče, kosy, hrable, regrútsky kufor, križmo atď.

Na záver programu účinkujúci vyšli na scénu a mohutným zborom zapievali novorodencovi staroslovanskú oslavnú pieseň „Mnohaja lita“. K spievajúcim sa pridali aj diváci v amfiteátri, takže táto pieseň zaznela z tisícov úst ako mohutná hymna, symbol odkazu predkov a viery v krajšiu budúcnosť nášho národa.

Štvrtý sobotňajší program Za hrst' smiechu, ľuďom pre potechu (scenárista a režisér Andrej Karško a Bohdan Kužišin, moderátor - Pavol Maskalík) pozostával z ľudového humoru. Humorom zabávali obecnstvo Anna Dejmutová zo Sloviniek, Mikuláš Horňák z Humenného a už predtým spomínaný Rudolf Smoter. Na škodu veci bolo, že niektorí rozprávači použili vo svojich vystúpeniach aj vulgárne anekdoty, ktoré na scénu takého významného podujatia nepatria. Humorný program bol spestrený žartovnými piesňami v podaní najlepších sólistov východného Slovenska, ako Anny Poráčovej z Prešova a bratov Štefanišinovcov zo Svidníka. Obecnstvo s nadšením uvítalo vystúpenie Jána Ambroza z horehronskej obce Telgart, ktorá kedysi bola rusínskou dedinou, ale postupne sa asimilovala. V prog-

rame vystúpili aj vokálno-inštrumentálne skupiny z Rachova na Zakarpatsku a Sokoly z Drohobyča.

Prvýkrát v doterajšej histórii nedeľné dopoludnie nebolo vyhradené festivalovému programu, ale bohoslužbám v grécko-katolíckej a pravoslávnej „cerkvi“.

Pravoslávna liturgia sa konala v drevenom kostolíku v skanzene ľudovej architektúry nad amfiteátrom. Bezprostredne po jej ukončení sa začal program pod názvom Poklady ľudu. Scenáristom tohto, v poradí už piateho programu, bol Jozef Varchol, režisérom Jozef Bakšay. Tento program bol vlastne pokračovaním večerného folklórneho pásma Z prameňov našich predkov v prírodnom dedinskom prostredí skanzenu. V programe Do sadu, divčata, do sadu vystúpili štyri folklórne skupiny (z Kurova, Ruskej Poruby, Poráča a Jarabiny) a jeden spevácko-tanečný súbor Čerhovčan z Bardejova). Program bol zameraný na veľkonočné zvyky. Každý súbor mal k dispozícii jeden z objektov skanzenu. Po prvom zvonení z každého domu začali vychádzať muži, ženy a deti v nádherných sviatočných krojoch s košíkmi v rukách. Všetky súbory sa stretli pri „cerkvi“. Košíky, prikryté vyšívanými ručníkmi, nechávali vonku a sami šli do „cerkvi“, kde sa pomodlili a zapievali veľkonočný chorál „Christos voskres iz mertvych“. Harmónia farieb krojov, ikony, sviečky, starodávne piesne a modlitby, to všetko vytváralo neopakovateľnú atmosféru, ktorej neprekážala ani tesnota v „cerkvi“, lebo každý chcel vidieť a počuť tú nádheru zblízka.

Po posvätení pasiek (samozrejme len symbolickým), každý kolektív sa pobral do „svojho“ domu a konzumoval „posvätné“ jedlo - jedni v chalupe, iní na dvore pred divákmi.

Keď sa najedli, členovia kolektívov vychádzali na lúku a predvádzali veľkonočné chorovody. Vznikla natoľko prirodzená atmosféra, že divák nemal pocit, že je na festivale, ale na skutočných veľkonočných sviatkoch na dedine. Program Oj, do sadu, divčata, do sadu sa končil na dedinskom dvore pred krčmou, kde už celkom zmizla bariéra medzi účinkujúcimi a obecenstvom. Všetci tancovali pri ľudovej hudbe ako na ozajstnej zábave.

Skanzen ľudovej architektúry počas festivalu zrazu ožil. V jednom dome diváci mali možnosť sledovať, ako sa maľujú kraslice (a hneď na mieste si ich aj kúpiť), na dvore iného domu zase vidieť, ako sa pletú košíky, v kováčskej dielni ako sa vyrábajú podkovy a v krčme zas ochutnať pravé ľudové jedlá (mačanku, bryndzové halušky, pohánkové pirohy) a vypiť si za pohárik pálenky či pohár piva.

O 13. hodine na scéne amfiteátra sa začal šiesty program festivalu pod názvom Spevy mojej zeme (scenáristi a režiséri Ladislav Bačinský a Andrej Karško, moderátorka Tatiana Kučerenková a Štefan Hiji), v ktorom okrem renomovaných hudobno-spevácko-tanečných súborov, ako Makovica zo Svidníka, Vihorlat zo Sniny, Karpaťanin z Prešova, Čerhovčan z Bardejova a Kalina z Humenného, vystúpili aj folklórne kolektívy z Ruskej Poru-

by, Šarišského Štiavnika, Kurova, Údola, Kamienky, Jarabiny, Torysiak a Poráča. Každý z nich neraz vystupoval na svadnických slávnostiach a práve tie najúspešnejšie vystúpenia tvorili jadro programu, hlavnú časť ktorého (60 min.) vysielalo v priamom prenose košické štúdio Slovenskej televízie na celoštátnom kanáli. Bolo to nádherné prezentovanie folklóru Rusínov-Ukrajincov Slovenska, ktoré zakončil Štátny zakarpatský ľudový súbor z Užhorodu svojím temperamentným hopakom.

Posledný, siedmy program festivalu Nedeľnajšie zvítanie (senáristka a režisérka Anna Derevaníková, moderátorka Oľga Ballová a Alexander Kucherenko) bol venovaný hosťujúcim súborom. Predstavil sa v ňom Puľs (predtým Poddukliansky ukrajinský ľudový súbor) z Prešova, Štátny zakarpatský ľudový súbor z Užhorodu, Verchovina a Sokoly z Drohobyča, Jánošík zo Zvolena (slovenský), Rozmaring zo Sene (maďarský), Oslawiane z Poľska (ukrajinský), ženská spevácka skupina z Vinkoviec (Chorvátsko). Každý z nich v 15-30 minútových pásmach sa predstavil s najkrajšími číslami svojho repertoáru.

Tento vysokoumelecký program, v ktorom prevládala štylizovaný folklór, prilákal najviac obecnstva - takmer desaťtisíc divákov.

Najväčšej pozornosti publika sa tešili vystúpenia súborov z Ukrajiny. Zvláštnu pozornosť si zaslúžia Sokoly z Drohobyča. Je to 12-členná skupina spevákov-profesionálov a hudobníkov, ktorá vo svojom repertoári okrem ľudových ukrajinských piesní má aj vlastenecké v modernej úprave. Tieto s rovnakým nadšením prijíma mládež aj staršia generácia. Po ukončení svadnických slávností táto skupina usporiadala niekoľko koncertov v preplnených sálach miest a dedín na východnom Slovensku (Svidník, Bardejov, Humenné, Prešov, Jarabina, Údol), ktorými priam fascinovali obecnstvo. Ich povstalecká pieseň Rosty, rosty, čeremšyno sa stala šlágramom na východnom Slovensku.

Je to ďalší dôkaz popierajúci tézu (ktorú sa nám snaží nanútiť Rusínska obroda), že Rusíni tvoria samostatný národ, ktorému ukrajinský jazyk a kultúra sú cudzie a nezrozumiteľné.

Počas siedmich programov na jubilejnom štyridsiatom ročníku svadnických slávností spolu vystúpilo 46 súborov s 1493 účinkujúcimi. Z nich 15 súborov bolo žiackych, 16 folklórnych skupín, 5 folklórnych dospelých súborov, 3 hosťujúce súbory zo Slovenska, 6 zahraničných a 10 sólistov. Ich vystúpenia aj napriek nepriaznivému počasiu v prvý deň festivalu videlo viac než desaťtisíc divákov.

Štyridsiate slávnosti vo Svidníku zmarili všetky nádeje antiukrajinských síl, ktoré svadnický festival považujú za umelý produkt komunistickej totality a žiadajú jeho likvidáciu, eventuálne „deukrajinizáciu“. Pre ne folklór Rusínov-Ukrajincov je tovarom, ktorý sa môže ukradnúť, kúpiť, predať, darovať... Pre organizátorov festivalu vlastný folklór nie je tovar, ale hlboko citová záležitosť. Môžeme ho ľubiť, nenávidieť alebo byť k nemu ľahostajní. A

Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, tak ako aj jeho predchodca Kultúrny zväz ukrajinských pracujúcich, robí všetko preto, aby prebudil v srdciach lásku a úctu k dedičstvu predkov.

Štyridsiate slávnosti aj napriek minimálnym štátnym dotáciám na jeho prípravu (takmer všetky výdavky boli uhradené z príjmov z predaných vstupienok, z poplatkov obchodných organizácií a príspevkov od sponzorov), svojou národnostnou orientáciou, premyslenou koncepciou a vysokou umeleckou úrovňou prevýšil všetky predchádzajúce ročníky. Takto vysoko hodnotil svidnícky festival mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec Ukrajiny v Slovenskej republike Peter Sardačuk v interview so šéfredaktorom novín Nove žytja M. Iljukom: „Festival usporiadaný dnes na posvätej svidníckej zemi je niečo fantastické, ak si uvedomíme organizačné problémy, rozsah, obsah tohto festivalu a umeleckú hodnotu vystúpení. Veď to sú všetko pracujúci ľudia. Vystupujú, spievajú, tancujú, demonštrujú umenie, lásku k svojej kultúre, jazyku, tradíciám, ktoré sa prechovávali po celé stáročia našimi rodičmi, dedmi a pradedmi. A dnes je veľmi príjemné vedieť, že festival žije, že prispieva k spájaniu ľudí a nie rozdeľovaniu, lebo my nemáme dôvod sa deliť: my sme jeden národ, dobrý a pracovitý“.

S takýmto hodnotením nemožno nesúhlasiť.

Sme toho názoru, že bohatá ľudová kultúra Rusínov-Ukrajincov Slovenska je neoddeliteľnou súčasťou celoukrajinskej kultúry, čím vôbec nemáme v úmysle znižovať jej originálny význam alebo jej umeleckú hodnotu. My sme ju Ukrajincom nepredali ani nedarovali. Ona tam vždy bola, je a bude, lebo nenárodná kultúra skutočne neexistuje. Dôkazom toho je aj štyridsať rokov Slávnosti kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska.

ЗМІСТ

Заповіт предків	5
Сорокарічний ювілей	26

OBSAH

Odkaz predkov	33
Štyridsiate jubileum	54

Микола Мушинка

ЗАПОВІТ ПРЕДКІВ

**40 РОКІВ СВЯТА
КУЛЬТУРИ РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ
СЛОВАЧЧИНИ**

Видав
Союз русинів-українців
Словацької Республіки

Видання перше

Відповідальний редактор
Мирослав Ілюк

Технічний редактор
Віктор Гащак

Тираж 1000 примірників

Комп'ютерна верстка
і друкування

Mykola Mušinka

ODKAZ PREDKOV

**40 ROKOV SLÁVNOSTÍ
KULTÚRY RUSÍNŮV-UKRAJINCŮV
SLOVENSKA**

Vydal
Zväz Rusínov-Ukrajincov
Slovenskej republiky

Vydanie prvé

Zodpovedný redaktor
Miroslav Iljuk

Technický redaktor
Viktor Haščák

Náklad 1000 výtlačkov

Počítačová sadzba
a tlač

✦ **EXCO** s.r.o.

ISBN 80-85137-09-7

ISBN 80-85137-09-7